

Embassy of Finland
Bucharest

CRJM
Drepturi și justiție pentru toți

DOCUMENT ANALITIC

LIBERTATEA DE EXPRIMARE A MASS-MEDIA ÎN FAȚA JUSTIȚIEI CUM COMBATEM PROCESELE JUDICIARE MENITE SĂ REDUCĂ LA TĂCERE JURNALIȘTII („SLAPP”)

Autori: Andrei NASU
Victoria MEREUȚĂ

Au contribuit: Daniel GOINIC
Vladislav GRIBINCEA

Iulie, 2024

Această publicație a fost produsă cu sprijinul financiar al Ambasadei Finlandei din București în cadrul proiectului „Observatorul libertății de exprimare: Cercetarea provocărilor juridice și consolidarea independenței jurnalistice” și cu sprijinul financiar al Ambasadei SUA în Republica Moldova în cadrul proiectului „Susținerea eforturilor de integritate și anticorupție prin monitorizare activă de către societatea civil în Moldova”, implementat de Centrul de Resurse Juridice din Moldova (CRJM). Constatările exprimate sunt responsabilitatea exclusivă a CRJM și nu reflectă neapărat viziunea partenerilor menționați.

Cuprins

SUMAR	3
INTRODUCERE	5
Contextul și scopul documentului.....	5
Metodologie.....	7
CAPITOLUL I. Analiza statistică a cauzelor. Ce spun cifrele?	8
Modul în care a fost vizată mass-media	8
Statutul reclamanților	8
Tipul mass-mediei implicată	9
Durata examinării cauzelor	9
Soluțiile judecătorești	10
Mărimea sumelor solicitate de a fi încasate	12
Mărimea sumele dispuse încasării.....	13
Concluzii	14
CAPITOLUL II. Analiza calitativă a cauzelor. A fost practica uniformă?	15
Judecăți de valoare <i>versus</i> relatări false cu privire la fapte.....	15
Statutul de persoană privată <i>versus</i> persoană publică a reclamantului.....	17
Satira și umorul ca formă de exprimare liberă	20
Obligativitatea adresării la CNPDCP în cauzele privind protecția datelor cu caracter personal	21
Sunt prezente acțiunile SLAPP în Moldova?	22
Concluzii	25
CAPITOLUL III. Legislația europeană și națională Anti-SLAPP	25
Legislația incipientă Anti-SLAPP a Uniunii Europene	26
Directiva Anti-SLAPP a Parlamentului European și Consiliului Uniunii Europene	26
Recomandarea Anti-SLAPP a Consiliului Europei.....	28
Ce prevede legislația națională?	30
Concluzii	32
Recomandări	33

SUMAR

Libertatea de exprimare este esențială pentru o societate democratică. Legislația națională și internațională protejează acest drept, deși impune și anumite restricții. În Republica Moldova, legea asigură echilibrul între libertatea de exprimare și protecția onoarei și demnității.

Mass-media este gardianul democrației. Activitatea ei este strâns legată de dreptul la libera exprimare. Oricum, aceasta se confruntă cu procese judiciare menite să intimideze și să descurajeze dezbaterile publice (SLAPP)¹. Aceste acțiuni lovesc dur în libertatea de exprimare și informare, ducând la auto-cenzură.

Studiul prezentat analizează cauzele judecătorești, soluționate irevocabil în perioada 1 ianuarie 2019 - 31 decembrie 2023, ce vizează libera exprimare a mass-media. Conex, documentul rezumă legislația europeană și națională relevantă și oferă recomandări pentru îmbunătățirea celei din urmă.

Analiza statistică a cazurilor a arătat că două treimi din acțiunile analizate au atacat direct sursele mass-media, iar mai mult de jumătate din reclamanți au fost politicieni sau demnitari de stat, care ar trebui să fie mai toleranți vizavi de libera exprimare a mass-mediei. Cele mai vizate au fost portalurile online de știri și posturile TV. Durata medie de examinare a acestor cazuri a fost de peste trei ani - triplu în raport cu durata medie de examinare a tuturor cauzelor civile. Peste 70% din acțiuni au fost respinse, sugerând că acestea au fost încercări de a reduce la tăcere a mass-media.

Analiza calitativă a cazurilor a relevat că, în general, instanțele de judecată au aplicat uniform legislația privind libertatea de exprimare, nefiind depistate soluții inexplicabile. De regulă, judecătorii au apreciat uniform statutul de persoană publică al reclamanților și au subliniat că libertatea de exprimare prevalează în cazurile de interes public. Au fost diferențiate corect faptele de judecățile de valoare. Totuși, au fost identificate cazuri menite să intimideze și să descurajeze dezbaterile publice (SLAPP). Chiar dacă acestea au fost respinse, mass-media a suportat costuri judiciare, incertitudine, consum de timp și energie. Faptul dat a subliniat necesitatea dezvoltării unor mecanisme legale pentru a reduce impactul nociv al acestor acțiuni, ținând cont de mecanismele deja stabilite de legislația Uniunea Europeană.

Legislația europeană anti-SLAPP propune stabilirea unui cadru legislativ robust pentru participarea fără frică în dezbaterile subiectelor de interes public, eficientizarea proceselor judiciare pentru a evita tergiversările și costurile crescute, posibilitatea respingerii rapide a acțiunilor SLAPP, obligarea reclamanților să prezinte garanții pentru costuri și daune, recunoașterea pârâților ca victime ale acțiunilor abuzive, stabilirea măsurilor punitive contra reclamanților SLAPP, transparență prin crearea unui registru public, protecția și susținerea victimelor și educarea continuă în combaterea fenomenului SLAPP.

¹ Termenul se referă la implicarea activă a cetățenilor sau a grupurilor de cetățeni în procesele democratice, fie prin exprimarea opiniilor, organizarea de evenimente, sau alte forme de participare publică. Legislația europeană definește fenomenul de Strategic Lawsuits Against Public Participation (SLAPP), tradus în română ca acțiuni în justiție împotriva mobilizării publice, drept acele procese juridice înaintate cu scopul de a intimida și reduce la tăcere critica prin intermediul costurilor și timpului necesar pentru apărare în instanță. Aceste acțiuni, de obicei nefondate, sunt utilizate ca o tactică de descurajare a participării publice și a libertății de exprimare.

Garanțiile naționale anti-SLAPP sunt interzicerea cenzurii, protejarea identității surselor, dreptul de a critica statul și reflectarea informațiilor de interes public, prezumțiile în procesul de defăimare favorabile pârâților, termenele restrânse pentru inițierea procedurilor judiciare, obligativitatea achitării taxelor, protecția bunei credințe de răspundere materială.

Studiul propune crearea unui mecanism de constatare accelerată a caracterului SLAPP al acțiunii înaintate împotriva mass-media, cu respingerea examinării cauzei; colectarea și analiza datelor privind procesele judiciare asupra libertății de exprimare a mass-mediei; crearea unui registru național pentru înregistrarea acțiunilor împotriva mass-mediei în legătură cu exercitarea dreptului la libera exprimare; instruirea profesioniștilor din justiție în detectarea acțiunilor SLAPP; organizarea de campanii de informare și educare despre impactul negativ al acestor acțiuni și importanța combaterii lor.

INTRODUCERE

Contextul și scopul documentului

Libertatea de exprimare reprezintă unul dintre pilonii fundamentali ai democrației. Asigurarea preeminenței dreptului și exercitarea celorlalte drepturi fundamentale depind în mare parte de posibilitatea persoanelor de a-și expune liber opinia, în raport cu orice subiect de interes public.

Articolul 32 aliniatul 1 din Constituția Republicii Moldova consacră dreptul fundamental al cetățenilor la libera exprimare. Potrivit acestuia, oricărei persoane îi este garantată libertatea exprimării în public prin cuvânt, imagine sau prin alt mijloc posibil. Aliniatul 2 al aceluiași articol relevă că, libertatea exprimării nu poate prejudicia onoarea, demnitatea sau dreptul altei persoane la viziune proprie. Astfel, deși dreptul la libertatea de exprimare este garantat de către legea supremă, acesta totuși nu este absolut, exercitarea lui fiind condiționată de anumite restricții.

Articolul 10 al Convenției Europene pentru Drepturile Omului (CEDO) garantează libertatea oricărei persoane la exprimare, inclusiv libertatea de opinie și libertatea de a primi sau a comunica informații sau idei fără intervenția autorităților publice și fără a ține cont de frontiere. Totodată, CEDO recunoaște că, exercitarea acestor libertăți comportă îndatoriri și responsabilități, respectiv, poate fi supusă unor formalități, condiții, restrângeri, sau sancțiuni, prevăzute de lege și necesare într-o societate democratică.

La 23 aprilie 2010, Parlamentul Republicii Moldova a adoptat Legea cu privire la libertatea de exprimare.² În 2012, în scopul uniformizării practicii judecătorești, Plenul Curții Supreme de Justiție (CSJ) a emis o hotărâre explicativă cu privire la aplicarea prevederilor acestei legi.³ Actele în cauză vin să garanteze cetățenilor exercitarea dreptului la libera exprimare și să asigure echilibrul just între acesta și apărarea onoarei, demnității, reputației profesionale, vieții private și de familie.

Rolul principal în asigurarea posibilității exercitării dreptului la libera exprimare o au mijloacele de informare în masă. Organizațiile de media, posturile TV, publicațiile periodice, portalurile online de știri, jurnaliștii, jurnaliștii de investigație, reporterii, formatorii de opinii, bloggerii, influenceri, ș.m.a. sunt gardienii democrației. Pentru eficacitate și comoditate, în continuare vom îngloba activitățile menționate în sintagma – **mass-media**.

Pentru ca mass-media să-și poată realiza misiunea, este necesară crearea condițiilor propice pentru ca acestea să activeze în siguranță, fără impedimente și atacuri de orice fel, inclusiv de natură juridică.

În vederea asigurării susținerii mass-mediei, legiuitorul a adoptat, în 2018, Concepția națională de dezvoltare a mass-mediei din Republica Moldova⁴, care servește drept punct de referință pentru politicile publice coerente în domeniul mediatic. La 7 iulie 2023, Parlamentul a aprobat Programul național de

² Parlamentul Republicii Moldova, Legea nr.64/2010, disponibil online: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=141515&lang=ro#.

³ Plenul CSJ, Hotărârea explicativă nr.7/2012, disponibil online: https://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=277.

⁴ Parlamentul Republicii Moldova, Legea nr.67/2018, disponibil online: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=105449&lang=ro.

dezvoltare a mass-mediei 2023 – 2026⁵, care include o analiză generală a situației din domeniul mediatic, stabilește anumite obiective și acțiuni necesare pentru asigurarea bunei activității a mass-mediei și redresarea curențelor din domeniu.

În contextul celor expuse, precizăm că, cadrul legal național în vigoare cu privire la exercitarea libertății de exprimare este suficient de robust și amplu, iar siguranța reprezentanților mass-mediei este asigurată prin lege. Totuși, în spațiul public persistă semnale că mass-media este supusă deseori diferitor atacuri nejustificate. Cel mai des, se încearcă aducerea la tăcere a surselor mass-media prin înaintarea acțiunilor în justiție împotriva lor, în legătură cu exercitarea rolului lor de gardian public. Legislația europeană definește acest fenomen ca **Strategic Lawsuits Against Public Participation (SLAPP)**, iar în română – acțiuni strategice în justiție împotriva mobilizării publice.

Nu avem o definiție unică a conceptului SLAPP. Totuși, bazându-ne pe legislația Uniunii Europene, despre care vom discuta în ultimul capitol, **SLAPP pot fi considerate acțiunile judiciare nefondate, sau exagerate, formulate de regulă de persoane cu influență și/sau resurse sporite, îndreptate împotriva unor persoane sau organizații (deseori surse mass-media) care exprimă opinii pe teme de interes public.** Scopul acestor acțiuni este de a intimida, sau de a descuraja participarea la dezbateri publice. Aceste procese au ca obiectiv principal să consume resursele și energia celor vizați, impunându-le un cost financiar și psihologic semnificativ, pentru a împiedica exercitarea libertății de exprimare și a dreptului la informare. Miza finală a acestor acțiuni este reducerea la tăcere a persoanelor implicate în reflectarea subiectelor contradictorii de interes public.

SLAPP-urile au consecințe negative majore asupra dezvoltării societății. Acestea subminează schimbul liber de idei și informații de interes public. Din cauza riscului de a fi atrași în procese judiciare costisitoare și extenuante, mass-media și activiștii civici pot recurge la auto-cenzură, renunțând să reflecte informații de importanță majoră. Acest fapt duce la diminuarea accesului publicului la informare. Prin elaborarea prezentului document, ne-am propus să explorăm acest fenomen și să verificăm prezența lui în Moldova.

Studiul este destinat în special reprezentanților mass-media implicați în acțiuni de reflectare a subiectelor de interes public. Acesta are rolul de a le furniza informații utile pentru a spori reziliența și capacitatea de apărare împotriva proceselor judiciare abuzive. Totodată, ne propunem ca documentul să devină un ghid pentru aplicarea uniformă a legii de către judecători și alți actori din domeniul justiției, implicați în procese care vizează libertatea de exprimare și respectarea onoarei, demnității și reputației profesionale.

Am identificat și am studiat cauzele judecătorești soluționate irevocabil de către instanța supremă în ultimii cinci ani. În total, am analizat 37 cauze care vizează direct, sau indirect, mass-media. Am sintetizat informații relevante, dezagregate, și am efectuat o analiză comparativă a hotărârilor judecătorești pentru a determina dacă legislația aplicabilă a fost implementată uniform. În final, am efectuat o analiză a legislației europene ce ține de combaterea SLAPP și am înaintat anumite recomandări punctuale, în vederea consolidării legislației naționale cu privire la asigurarea respectării dreptului la libera exprimare, protecția și susținerea surselor mass-media, dar și neadmiterea intimidării acestora prin procedurile judiciare abuzive și neîntemeiate.

⁵ Parlamentul Republicii Moldova, Hotărâre nr.187/2023, disponibil online: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=138195&lang=ro.

Metodologie

Perioada și modul de cercetare: În cadrul acestei cercetări am analizat cauzele soluționate de către Curtea Supremă de Justiție (CSJ) timp de cinci ani (1 ianuarie 2019 - 31 decembrie 2023). Am selectat cauzele înaintate direct împotriva surselor mass-media, sau prin care acestea au fost vizate indirect, în legătură cu exercitarea dreptului la libera exprimare. Am analizat de asemenea hotărârile date de instanțele de apel și cele de fond în aceste dosare.

Am selectat actele judecătorești care soluționează irevocabil cauza. Nu au fost luate în considerare încheierile CSJ privind respingerea cererilor de revizuire, or, acestea nu prezintă interes din perspectiva examinării fondului. În aceeași ordine de idei, am exclus actele judecătorești care resping acțiunea pe temeuri exclusiv procedurale. Nu am analizat cauzele care vizau sursele mass-media, însă ale căror obiect nu se referea la exercitarea libertății de exprimare. Prin urmare, au fost analizate cu precădere acțiunile ce țin de aplicarea legislației cu privire la libertatea de exprimare.

Am comparat numărul cererilor de chemare în judecată admise versus cele respinse. Am studiat motivarea hotărârilor pronunțate și am efectuat un scurt rezumat al principalelor raționamente care au stat la baza deciziilor luate. Am colectat și dezagregat alte date relevante, precum ar fi – durata examinării cauzelor, mărimea sumelor solicitate versus mărimea sumelor real încasate, ș.a. Acestea permit formularea unei imagini mai clare asupra practicii judecătorești în cauzele ce vizează libertatea de exprimare a mass-mediei.

Mecanismul de identificare a hotărârilor: Actele judecătorești ale CSJ au fost identificate pe pagina web a CSJ - www.csj.md. Această pagină web nu permite căutarea actelor judecătorești în funcție de statutul pârâtului, din acest motiv, au fost analizate minuțios toate actele de dispoziție relevante emise de Colegiul civil și de contencios administrativ, adoptate în perioada de referință și publicate pe pagina web. Hotărârile instanțelor de fond și apel au fost accesate pe portalul instanțelor judecătorești – <http://www.instante.justice.md/>.

Cel mai frecvent, obiectul acțiunilor înaintate împotriva surselor mass-media este „*cu privire la apărarea onoarei, demnității și reputației profesionale*”. Respectiv, pe portalul oficial web al CSJ, în motorul de căutare al actelor judecătorești (http://jurisprudenta.csj.md/db_col_civil.php) – la compartimentul „obiectul” (n.r. cauzei) a fost inclus spre căutare cuvântul „**onoare**”. Ulterior, au fost verificate părțile dosarului, fiind obligatoriu ca în calitate de pârât, sau intervenient accesoriu, să fie o sursă mass-media. Un alt criteriu de căutare folosit la identificarea cauzelor judecătorești relevante a fost obiectul „*obligarea dezmințirii informației*”, prin urmare, au fost efectuate căutări utilizând cuvântul cheie „**dezmin**”.

Toate hotărârile identificate și analizate au fost sistematizate într-o bază de date open-source, publicată concomitent cu acest document, [disponibilă aici](#).

Esența hotărârilor CSJ: Analiza a fost orientată către cazurile în care sursele mass-media au fost implicate în procese de judecată în calitate de pârât. A fost acordată atenție în particular cauzelor inițiate de către politicieni, demnitari de stat, funcționari ai sistemului de justiție – judecători, procurori, angajați ai organelor de drept etc, din motiv că aceștia, datorită statutului, ar putea fi percepuți ca fiind mai avantajați în raport cu mass-media, grație atribuțiilor funcționale și/sau resurselor deținute.

Documentul analitic nu și-a propus să constate corectitudinea deciziilor date de către instanțele judecătorești. A fost evaluată doar uniformitatea deciziilor date, prin prisma motivării acestora. Pentru a prezenta o imagine mai clară a practicii judiciare au fost analizate soluțiile instanțelor de apel și de fond.

În final, am analizat legislația europeană cu privire la modul de combatere a acțiunilor judiciare împotriva mobilizării publice. Am efectuat un rezumat al celor mai interesante aspecte în acest sens. Ulterior, am venit cu recomandări punctuale de rigoare, menite să asigure protecție suplimentară mass-mediei în exercitarea dreptului la libera exprimare și informare a publicului.

CAPITOLUL I. Analiza statistică a cauzelor. Ce spun cifrele?

Pentru perioada 1 ianuarie 2019 – 31 decembrie 2023, în baza de date online⁶ a hotărârilor Colegiului civil și de contencios administrativ al CSJ au fost identificate 37 de acte judecătorești care corespund metodologiei descrise *supra*.

Modul în care a fost vizată mass-media

Din totalul cauzelor analizate, 26 acțiuni (70%) au fost înaintate direct împotriva surselor mass-mediei, iar 11 acțiuni (30%) le-au vizat indirect. De regulă, în cauzele din urmă, mass-media era atrasă în proces în calitate de intervenient accesoriu, pe motiv că a fost sursa difuzării informației pretinsă de reclamânți ca fiind defăimătoare.

Statutul reclamanților

21 de acțiuni (57%) au fost înaintate de către politicieni, demnitari de stat, sau angajați ai sistemului de justiție și organelor de drept. Datorită atribuțiilor funcționale deținute, am considerat că aceștia au o poziție dominantă în comparație cu mass-media atacată. Statutul lor ar avea un efect sporit de intimidare.

Restul 16 acțiuni (43%) au fost formulate de către avocați, oameni de afaceri, scriitori, profesori universitari ș.a. Pe motiv că aceștia nu dețin atribuții administrative importante, am considerat că nivelul lor de influență este moderat.

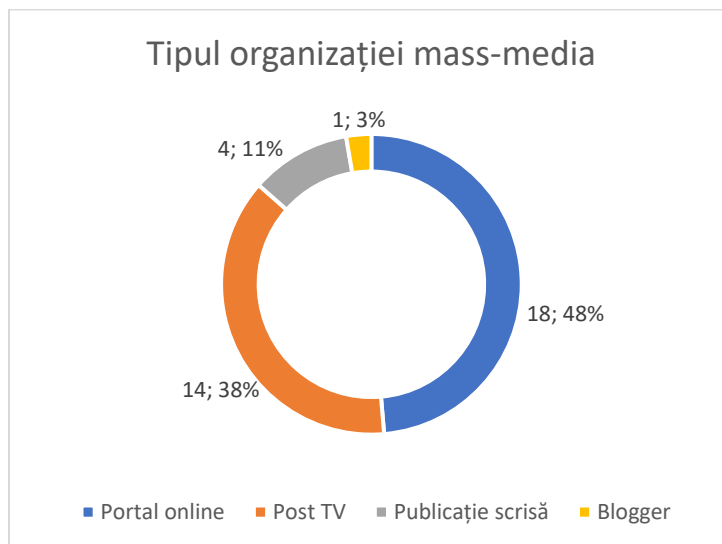
Cifrele arată că, politicienii și persoanele cu funcții publice, care ar trebui să manifeste un grad sporit de toleranță față de activitatea mass-mediei⁷, nu ezită să formuleze acțiuni în justiție împotriva acesteia. Deși, nu putem nega necesitatea apărării onoarei, demnității, reputației profesionale, vieții private și de familie, constatările de mai sus ridică îngrijorări. Or, există suspiciuni că scopul acestor acțiuni nu este apărarea drepturilor prenotate, ci intimidarea mass-mediei. Faptul dat transmite societății semnal extrem de periculos, precum că – libera exprimare poate fi taxată.

⁶ Baza de date a cauzelor civile de la CSJ, disponibil online: https://jurisprudenta.csj.md/db_col_civil.php.

⁷ Plenul CSJ, Hotărârea explicativă CSJ nr.7/2012, pct.6, 15, disponibil online: https://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=277.

Tipul mass-mediei implicate

Cele mai multe acțiuni au fost înaintate împotriva portalurilor online de știri – 18 cauze (48%), acestea fiind urmate de posturile TV – 14 cauze (38%). Totodată, 4 cauze (11%) au fost înaintate împotriva publicațiilor periodice scrise, iar un caz se referă la activitatea unui blogger.

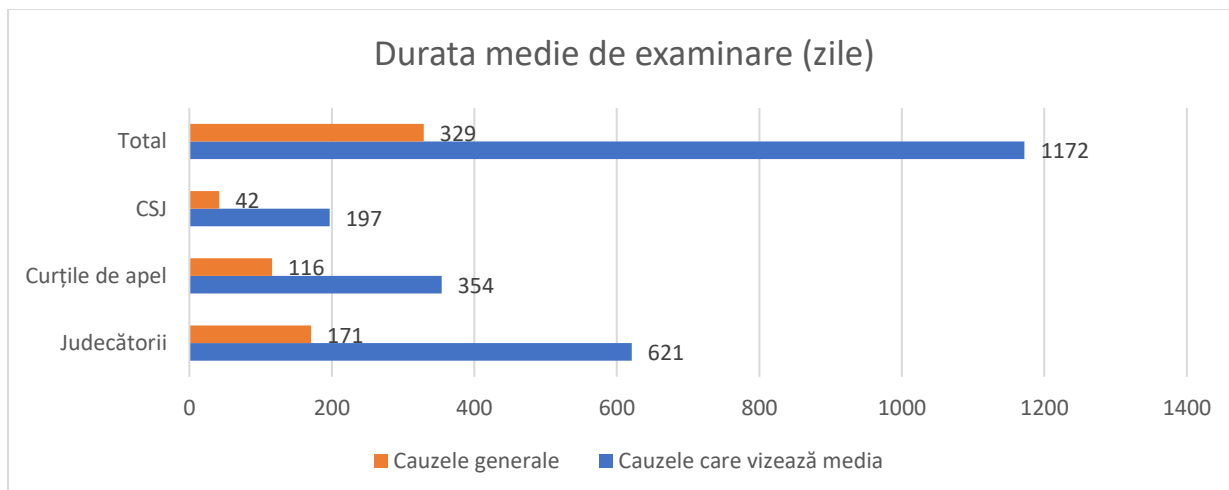

Durata examinării cauzelor

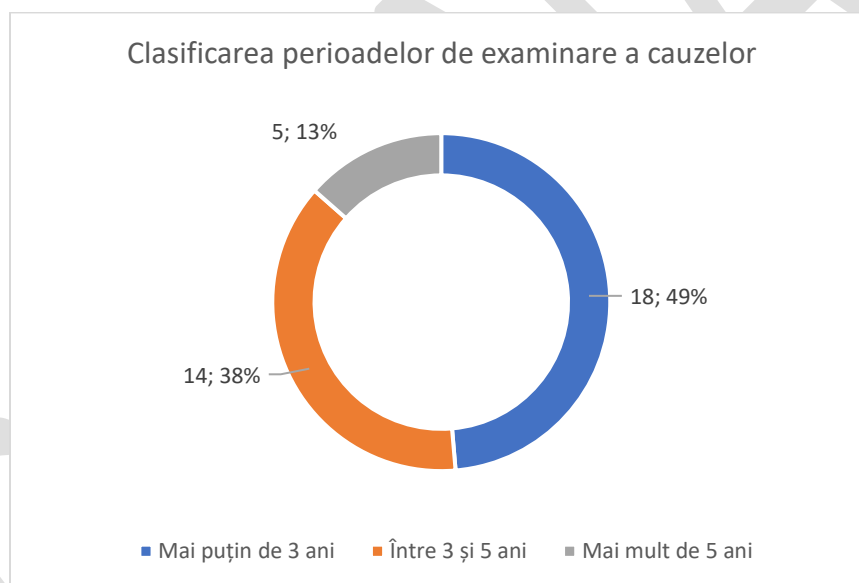
Perioada medie de examinare (în toate cele trei grade de instanțe judecătorești) a acțiunilor analizate a fost de 1.172 zile (3 ani și 2 luni). Acesta este timpul calculat din ziua înaintării acțiunii până la data emiterii de către CSJ a actului judecătoresc irevocabil. Cel mai lung, cauzele au fost examinate în prima instanță – în mediu 621 zile (circa 1 an și 9 luni). În apel, cauzele au fost examinate în mediu timp de 354 zile (aproape 1 an), iar CSJ a examinat recursurile în mediu timp de 197 zile (circa 6 luni).

Prin comparație, în 2020⁸, durata examinării cauzelor civile în instanțele naționale a fost de 329 zile (171 zile – judecătorii, 116 zile – curțile de apel, 42 zile – CSJ). Potrivit acestor cifre, cauzele înaintate împotriva surselor mass-media sunt examinate de 3,5 ori mai lent decât media generală. Cea mai mare discrepanță este observată la CSJ, unde perioada de examinare este de 4,7 ori mai mare. Instanțele de fond și curțile de apel examinează cauzele ce vizează mass-media de peste 3 ori mai lent decât restul cauzelor civile.

⁸ CRJM, Documentul analitic "JUSTIȚIA DIN REPUBLICA MOLDOVA ÎN CIFRE – O PRIVIRE COMPARATIVĂ", noiembrie 2022, pag.22, disponibil online: <https://crjm.org/justitia-din-republica-moldova-in-cifre-o-privire-comparativa-2022/10742/>.

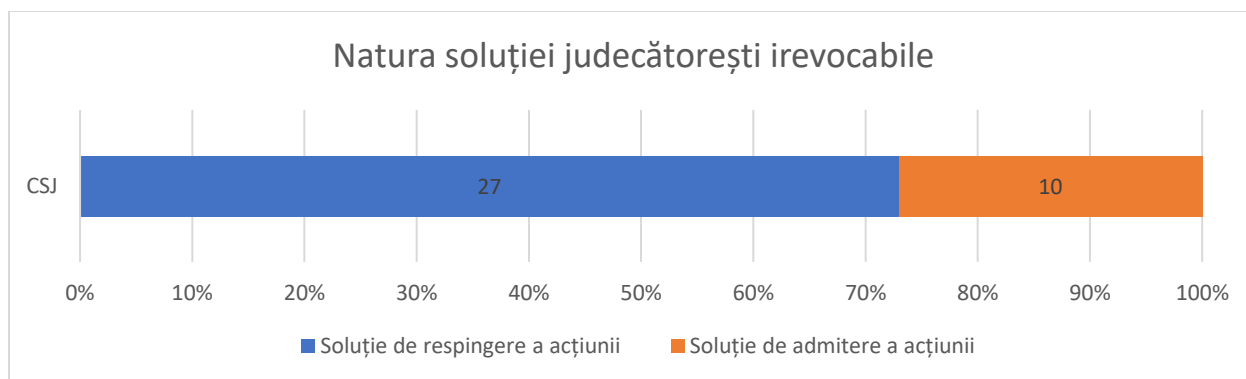

Divizând perioadele de examinare a cauzelor pe categorii, am constatat că, 18 cauze (49%) au fost examinate într-o perioadă mai mică de 3 ani, 14 cauze (38%) au fost examinate într-o perioadă cuprinsă între 3 și 5 ani, iar 5 cauze (13%) au fost examinate într-o perioadă de peste 5 ani.

Soluțiile judecătorești

Din totalul de 37 cauze, în 10 cauze (27%) acțiunea a fost admisă irevocabil. În celelalte 27 cauze (73%), judecătorii au respins integral acțiunea, constatând exercitarea conformă a dreptului la libera exprimare. Aceste cifre ne permit să presupunem că, 7 din 10 acțiuni judiciare examinate au fost neîntemeiate și este posibil că au avut drept scop de a intimida reprezentanții mass-media.

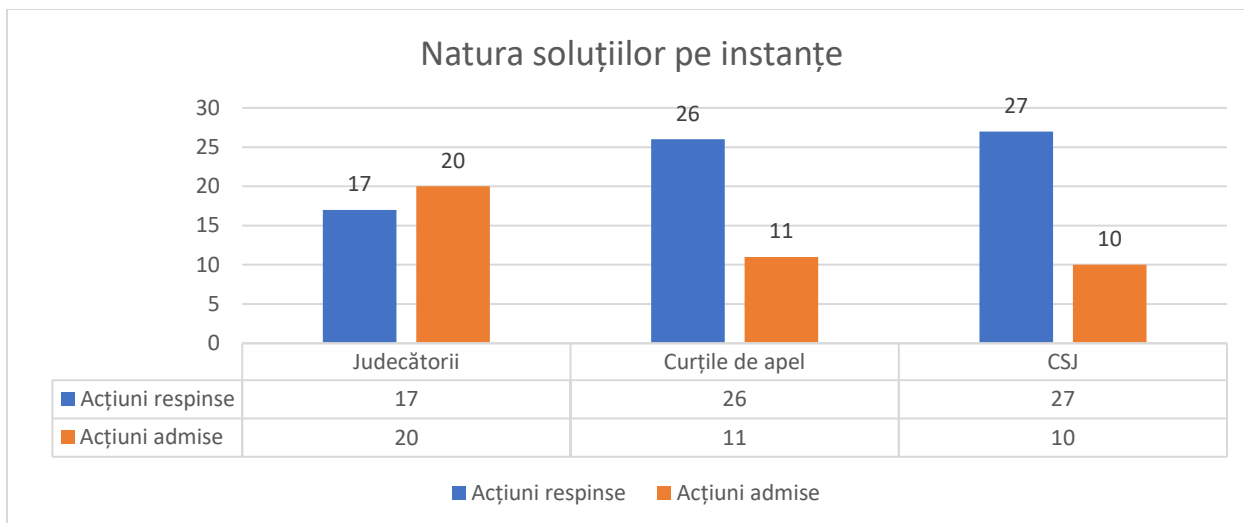

Examinând natura soluțiilor oferite în fiecare grad de jurisdicție aparte, observăm că, judecătorii au fost mai predispuse să admită acțiunile judiciare formulate împotriva mass-mediei, decât curțile de apel și instanța supremă. Astfel, instanțele de fond au admis 20 din 37 acțiuni examinate (54%). Din acestea, 9 hotărâri au fost casate de către curțile de apel și emise noi hotărâri de respingere integrală a acțiunii, acestea fiind toate menținute de către CSJ. În rezultat, curțile de apel au admis 11 din 37 acțiuni examinate (30%). Doar o decizie a curții de apel, prin care a fost menținută hotărârea judecătorești de admitere a acțiunii, a fost casată de către CSJ⁹ și emisă o nouă decizie de respingere a acțiunii. Respectiv, CSJ a admis doar 10 din 37 acțiuni (27%).

O constatare „curioasă” la acest capitol este că, toate hotărârile instanței de fond de respingere a acțiunii împotriva mass-media (17 cauze) au fost menținute de către instanțele de apel și de recurs. Altfel spus, nu a fost niciun caz în care instanța de fond să ofere o soluție favorabilă surselor mass-media, iar instanțele superioare să caseze soluția inițială și să admită pretențiile reclamantului.

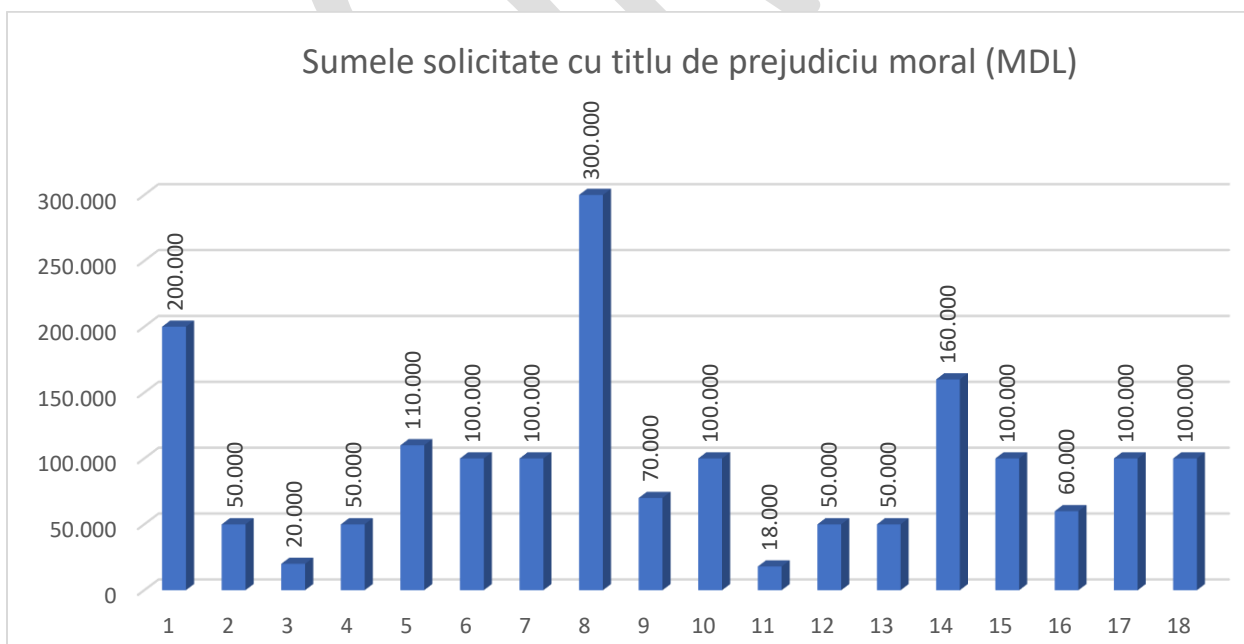
În 10 cauze, toate trei grade de jurisdicție au admis acțiunile înaintate de către reclamânți. Aceasta înseamnă că, hotărârea instanței de fond nefavorabilă mass-mediei a fost menținută de ambele instanțe superioare. În graficul ce urmează poate fi analizată informația statistică privind natura soluțiilor judecătorești oferite pe marginea cauzelor analizate.

⁹ CSJ, Decizie nr. 2ra-1981/2019, 2ra-22/2020, disponibil online: https://jurisprudenta.csj.md/search_col_civil.php?id=55236.

Mărimea sumelor solicitate de a fi încasate

Pretenția privind încasarea prejudiciului moral a fost înaintată în cadrul a 19 cauze analizate (51%). Sumele solicitate de a fi încasate au variat de la zeci la sute de mii de lei. **Media acestora este de 96,5 mii MDL.** A fost un caz¹⁰ în care reclamantul a solicitat încasarea sumei de peste un milion USD, echivalentul la data înaintării a acțiunii a circa 19,8 milioane MDL. Acțiunea în cauză a fost respinsă pe motivul depășirii termenului de prescripție pentru înaintarea acțiunii. Această sumă nu a fost luată în considerare la calcularea mediei, pe motiv că depășește mult celelalte sume și distorsionează cifrele reale. În caz că aceasta ar fi fost inclusă în calcul, media sumelor solicitate cu titlu de prejudiciu moral ar fi fost de peste un milion de lei, ceea ce diferă mult de media reală. Din acest considerent, am exclus din ecuație extrema.

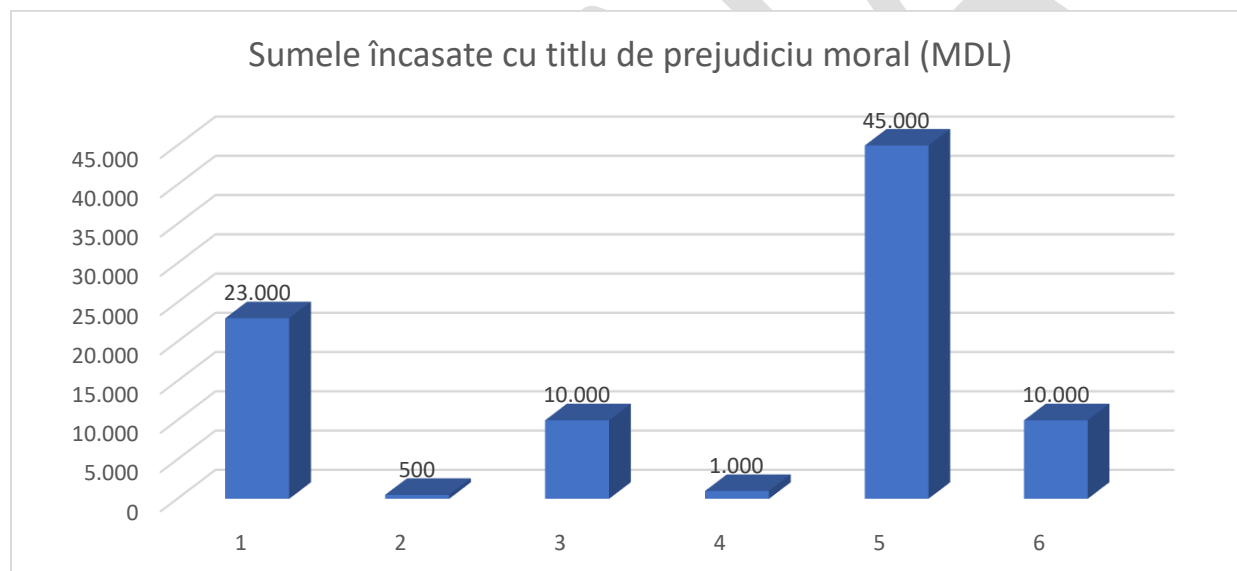

¹⁰ CSJ, Încheiere nr.2r-348/23, disponibil online: https://jurisprudenta.csj.md/search_col_civil.php?id=73041.

Pretenția privind încasarea prejudiciului material a fost înaintată doar într-o singură cauză¹¹, mărimea acesteia fiind de 500 mii MDL. Această solicitare nu a fost înaintată împotriva sursei mass-media, ci împotriva pârâtului persoană fizică, mass-media fiind atrasă în proces în calitate de intervenient accesoriu. Pretenția privind obligarea dezmințirii informației a fost înaintată în 27 de cauze (73%). În restul cauzelor a fost solicitat prezentarea scuzelor publice, excluderea informației, sau doar repararea prejudiciului.

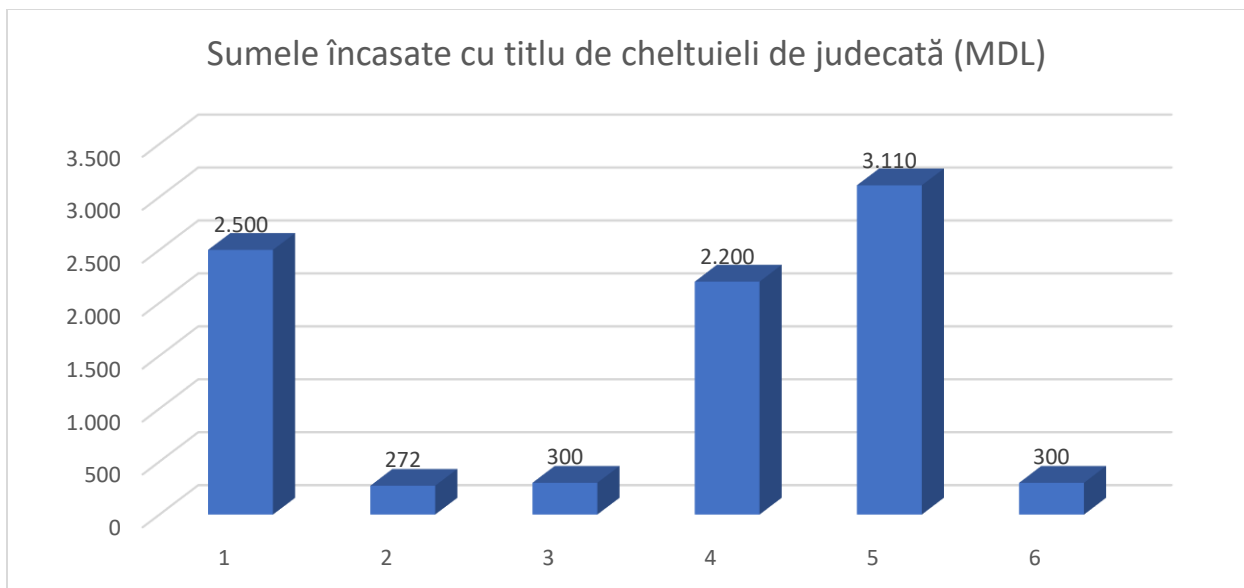
Mărimea sumele dispuse încasării

După cum am notat, 10 acțiuni analizate au fost admise irevocabil de către instanța supremă. Din acestea, doar în 6 cazuri s-a dispus încasarea prejudiciului moral. Prejudiciul material nu a fost încasat în nicio cauză. Sumele încasate cu titlu de prejudiciu moral variază de la câteva sute la câteva zeci de mii de lei. Cea mai mică sumă încasată cu titlu de prejudiciu moral este de 500 MDL, iar cea mai mare sumă este de 45 mii MDL. **Mărimea medie a sumelor încasate sub formă de prejudiciu moral este de aproape 15 mii MDL.** În graficul de mai jos pot fi consultate sumele încasate sub formă de prejudiciu moral.

Încasarea cheltuielilor de judecată a fost admisă la fel în 6 din 10 cauze admise. Sumele încasate variază de la câteva sute lei la câteva mii. **În mediu, a fost încasat cu titlu de cheltuieli de judecată suma de 1,3 mii MDL.** În graficul de mai jos pot fi consultate sumele încasate sub formă cheltuieli de judecată.

¹¹ CSJ, Decizie nr.2ra-753/22, disponibil online: https://jurisprudenta.csj.md/search_col_civil.php?id=69887.

Din 10 acțiuni admise, în 9 cazuri a fost admisă pretenția privind obligarea dezmințirii informației. În cauza în care nu a fost admisă o astfel de pretenție, acțiunea se referă la folosirea imaginii reclamantei într-o investigație jurnalistică, respectiv, solicitarea nu a fost dezmințirea informației, ci înlăturarea imaginii acesteia din materialul jurnalistic¹².

Concluzii

- 2/3 din acțiuni judiciare analizate au fost intentate direct contra surselor mass-media.
- 57% din reclamanți au fost politicieni, sau persoane cu funcții importante în stat, care ar trebui să tolereze mai mult libera exprimare a mass-mediei.
- Cel mai mult au fost atacate portalurile online de știri (48%) și posturile de televiziune (38%).
- Durata medie de examinare a cauzelor contra mass-media a fost de peste 3 ani, ceea ce este de circa 3,5 ori mai lent decât durata medie de examinare a cauzelor civile în ansamblu.
- 7 din 10 din acțiuni analizate au fost respinse, ceea ce ne permite să admitem că acestea au fost tentative de aducere la tăcere a mass-mediei.
- Judecătorii sunt mai predispuși să admită acțiunile înaintate împotriva surselor mass-media, decât instanțele de apel și recurs.
- 30% din hotărârile judecătorești de admitere a acțiunilor au fost casate.
- În mediu, s-a încasat 15 mii MDL cu titlu de prejudiciu moral și 1,3 mii MDL cu titlu de cheltuieli de judecată.
- Prejudiciul material nu a fost încasat nici într-un caz.
- Obligarea dezmințirii informației a fost dispusă aproape în toate cauzele admise.

¹² CSJ, Încheiere nr.2ra-1762/21, disponibil online: https://jurisprudenta.csj.md/search_col_civil.php?id=64578.

CAPITOLUL II. Analiza calitativă a cauzelor. A fost practica uniformă?

În acest capitol vom analiza gradul de uniformitate a practicii judecătorești. Acest exercițiu a fost efectuat ținând cont de mai multe criterii: informația contestată este faptă sau judecată de valoare?; reclamantul este persoană publică sau privată?; este informația de interes public sporit sau simplă curiozitate?; umorul și satira ca formă de exprimare; libera exprimare versus protecția datelor cu caracter personal.

Adițional, vom identifica anumite acțiuni care pot fi considerate procese judiciare împotriva mobilizării publice, menite să reducă la tăcere persoanele implicate în reflectarea subiectelor de interes public.

Judecăți de valoare *versus* relatări false cu privire la fapte

În lumina interpretării instanțelor judecătorești, judecățile de valoare reprezintă opinii, comentarii, teorii sau idei care reflectă atitudinea autorului față de un fapt. Invocarea probei verității în cazul judecăților de valoare ar putea conduce la o restrângere a libertății de exprimare.

Cauza Elena Pahomova împotriva SC Open SRL¹³

În cauza această cauză, reclamanta a depus cerere de chemare în judecată în urma publicării unui articol care includea critici la adresa unui documentar privind istoria Moldovei, regizat de aceasta. Reclamanta a susținut că articolul este insultător, lezându-i astfel onoarea, demnitatea și reputația profesională.

Instanța de fond a admis parțial acțiunea înaintată. A dispus retragerea următoarelor pasaje din articolul: „*Pahomova Elena, fostă jurnalistă, actuală boschetară prin ghelele de gunoi*”, „*Filmul – adevărată capodoperă a geniului propagandistic – te marchează prin pudoarea aceea ticăloasă, tipică prostiei din salon*”, „*Documentul este o mostră de analfabetism istoric și protocronism flagrant*”. A mai dispus încasarea prejudiciului moral în sumă de 1.000 MDL și cheltuielile de judecată în mărime de 250 MDL.

Judecătorul de fond a considerat textele menționate defăimătoare, care depășesc limitele libertății de exprimare, respectiv, aduc atingere onoarei, demnității și reputației profesionale a reclamantei. A considerat că, informația din articol reprezintă judecăți de valoare lipsite de substrat factologic solid.

Curtea de Apel Chișinău a admis apelul pârâților¹⁴, a casat hotărârea instanței de fond și a emis o nouă hotărâre prin care a respins acțiunea integral. Instanța de apel a reținut că, judecătorul de fond a aplicat și interpretat eronat legea materială. A notat că, instanța de fond a ignorat faptul că reclamanta este o persoană publică, prin ce a acceptat implicit critica vehementă. Totodată, pârâții sunt surse mass-media, ceea ce le oferă un statut special de protecție, prin prisma Articolului 10 din CEDO. Mai mult, articolul a reflectat informație de interes public – istoria țării, respectiv, conținutul acesteia este protejată de Legea cu privire la libertatea de exprimare, chiar dacă ofensează, șochează sau deranjează.

Instanța de apel a conchis că, opiniile pârâților sunt veritabile judecăți de valoare, care reprezintă comentarii, teorii sau idei care reflectă atitudinea față de un fapt, a cărei veridicitate este imposibilă de dovedit. Aceste afirmații nu fac altceva decât să redea atitudinea autorului față de subiectul filmului.

¹³ CSJ, Încheierea nr.2ra-1391/19, disponibil online: https://jurisprudenta.csj.md/search_col_civil.php?id=52609.

¹⁴ CA Chișinău, Decizia nr.2a-2378/18, disponibil online:

https://cac.instante.justice.md/ro/piqd_integration/pdf/a593e134-085d-e911-80d8-0050568b7027.

Astfel, pârâții nu au trecut peste limitele admisibile ale libertății de exprimare și a protecției presei. Dezbaterile publice și opiniile contradictorii pe astfel de subiecte, frecvent discutate în societate și mediul academic, sunt esențiale și necesare într-o societate democratică.

Cauza Todorov Marko împotriva SC Wings Media SRL¹⁵

În cauza Todorov Marko împotriva portalului online Inews.md, cetățeanul bulgar Todorov Marko Stefanov a depus o cerere de chemare în judecată împotriva portalului, în urma publicării unui articol în limba rusă care a expus presupusele legături de afaceri ale acestuia cu Ilan Șor, care i-ar fi vândut compania S.C. „Dufremol” S.R.L. Totodată, articolul s-a referit la problemele acestuia cu autoritățile financiare din Republica Bulgaria. Reclamantul a considerat că articolul conține informații false care îi lezează onoarea, demnitatea și reputația profesională și a solicitat dezmințirea acestora.

În această cauză, CSJ a declarat recursul reclamantului Todorov Marko drept inadmisibil, confirmând decizia Curții de Apel care a respins apelul reclamantului și a admis apelul pârâtului Wings Media, casând parțial hotărârea instanței de fond în ceea ce privește constatarea caracterului fals și defăimător al informațiilor prin atribuirea reclamantului calificativului „escroc”. Conform instanței de fond, acest termen face trimitere la comiterea infracțiunii de escrocherie, care este încadrată penal. Curtea de Apel a concluzionat totuși că portalul Inews.md este o instituție mass-media care a publicat un articol jurnalistic ce abordează o informație de interes public, având importanță și relevanță în contextul implicării unor persoane politice din Republica Moldova. Termenul „мошенник” sau „escroc” tradus în limba română, reprezintă o opinie și apreciere morală și etică a unei persoane și nu relatează acțiuni cu pretins caracter penal. Astfel, informațiile prezentate în materialul jurnalistic nu sunt decât judecăți de valoare. Instanța a făcut referire la jurisprudența CtEDO, conform căreia, veridicitatea judecăților de valoare nu poate fi probată. Invocarea probei verității în acest caz ar constitui o încălcare a libertății de exprimare.

Cauza Cîrlan Gheorghe împotriva Jurnal TV¹⁶

În cauza privind fostul judecător Cîrlan Gheorghe împotriva Jurnal TV, acesta a fost depusă o cerere de chemare în judecată în urma difuzării unei știri/video pe postul de televiziune, site-ul jurnal.tv și portalul jurnal.md, în care a fost învinuit de ridicarea ilegală a unei construcții într-o curte din centrul capitalei, numită peiorativ „construcție mafiotică”. Știrea includea și replicile vecinilor care protestaseră împotriva ocupării abuzive a terenului comun și a lucrărilor de construcție, criticând inacțiunile administrației publice locale. Cîrlan Gheorghe a contestat informațiile ca fiind false, defăimătoare și lipsite de fundament factual.

CSJ a menținut deciziile instanțelor inferioare de respingere a acțiunii. Instanțele de fond au considerat că, informațiile din materialul jurnalistic sunt de interes public, deoarece subiectul implicat, fost judecător și vicepreședinte al Federației Moldovenești de Fotbal, este o figură publică, iar subiectul reportajului vizează activitățile unei autorități publice, fiind de interes social.

Instanțele au catalogat relațiile din materialul jurnalistic ca judecăți de valoare. Acestea s-au bazat pe jurisprudența CtEDO, care stabilește că, adevărul judecăților de valoare nu poate fi probat. Cu referire la Legea cu privire la libertatea de exprimare, instanțele de fond au subliniat că judecata de valoare constituie o opinie, comentariu, teorie sau idee care prezintă atitudinea față de un fapt, a cărei veridicitate

¹⁵ CSJ, Încheierea nr.2ra-404/2021, disponibil online: https://jurisprudenta.csj.md/search_col_civil.php?id=61201.

¹⁶ CSJ, Încheierea nr.2ra-494/20, disponibil online: https://jurisprudenta.csj.md/search_col_civil.php?id=55927.

este imposibil de demonstrat. Prin urmare, onoarea și demnitatea lui Cîrlan Gheorghe nu au fost considerate prejudiciate.

Cauza Liliana Partole împotriva SRL OMG Media Group¹⁷

În litigiul dintre procurorul Liliana Partole împotriva SRL OMG Media Grup, aceasta a acționat în judecată portalul online urmare a publicării unui articol care îi adresa învinuiri și afilieri cu subiecți ai unor procese penale, ulterior preluate și difuzate de mai multe posturi de televiziune și site-uri de știri. Articolul era intitulat „*Conducerea Ministerului Afacerilor Interne încearcă să „mușamalizeze” crimele angajaților săi, bănuți de vânzare de droguri*”. Acesta conținea mențiunea că „*în același timp, un interes special în privința dosarului îl manifestă procurorul Liliana Partole, care utilizează metodele sale pentru a nu admite reținerea poliștilor vânzători de narcotice*”.

Reclamanta a invocat că, prin afirmarea unor fapte orientate spre afilierea ei la persoane fizice figurante ai unor procese penale, precum și difuzarea altor informații reprobabile cu privire la persoana sa, i-a fost afectată negativ imaginea, atât în calitate de persoană particulară, cât și în calitate de persoană publică. Faptul dat a generat condamnarea morală de către opinia publică și a rezultat cu distorsionarea imaginii sale în conștiința societății, afectând activitatea sa profesională de mai departe.

CSJ a declarat recursul procurorului Liliana Partole inadmisibil, validând astfel deciziile instanțelor inferioare care au respins cererea și apelul declarat. Acestea au reținut că, fraza pretins denigratoare face parte dintr-un articol, obiectul căruia este modalitatea de instrumentare a unui dosar penal intentat împotriva a doi poliști bănuți de trafic de droguri. Prin urmare, instanța a constatat cert faptul că informația redată în publicație este de interes public. Reclamanta a fost vizată în contextul faptelor menționate. Extragerea frazei contestate din context este inadmisibilă. Aceasta urmează a fi analizată prin prisma întregului conținut al publicației, realizat pe surse din cadrul Ministerului Afacerilor Interne, imposibil de a fi dezvăluite.

Judecătorii au mai notat că, la caz, informația contestată nu conține referințe cu privire la fapte, ci este o judecată de valoare. Relatările nu se referă la un eveniment, proces sau fenomen concret a cărui veridicitate poate fi demonstrată. Chiar dacă materialul nu a furnizat probe pentru a susține veridicitatea afirmațiilor, modul în care acestea au fost prezentate nu a lezat onoarea, demnitatea și reputația profesională a apelantei, deoarece au fost exprimate sub forma unei teorii/idei.

Pe baza celor rezumate, observăm că instanțele judecătorești au apreciat uniform chestiunile legate de clasificarea informației contestate ca fiind fapt sau judecată de valoare. Nu am identificat spețe în care informațiile care ar fi judecări de valoare au fost considerate drept fapte.

Statutul de persoană privată *versus* persoană publică a reclamantului

Importanța protejării libertății de exprimare este primordială, chiar și atunci când informațiile sau opiniile sunt ofensatoare, șocante sau deranjante, atâta timp cât acestea servesc unui interes public major. Limitarea libertății de exprimare, în special în cazul criticilor aduse politicienilor, demnitarilor publici și

¹⁷ CSJ, Încheierea nr.2ra-738/19, disponibil online: https://jurisprudenta.csj.md/search_col_civil.php?id=50650.

persoanelor publice, trebuie gestionată cu mare precauție pentru a nu descuraja dezbateră publică, esențială într-o societate democratică.

Cauza Violeta Răilean împotriva Jurnal TV și Andrei Bolocan¹⁸

Reclamanta a susținut că, în emisiunea difuzată de postul TV „Jurnal TV”, i-au fost lezate onoarea și demnitatea, prin suprapunerea unor ochi roșii și mustăți pe imaginea sa de pe un panou publicitar, sugerând că ea este „mâna criminală” responsabilă pentru sabotarea rețelei de canalizare din Chișinău. Emisiunea era cu caracter satiric și umoristic. Panoul publicitar a fost plasat de către colegii săi de serviciu, cu ocazia onomasticii reclamantei.

Instanța de fond a admis parțial cererea reclamantei, constatând că informațiile difuzate de „Jurnal TV” sunt defăimătoare și nu corespund realității. A dispus dezmințirea informațiilor și repararea prejudiciului moral în valoare totală de 23.000 MDL. Curtea de Apel a menținut decizia primei instanțe.

CSJ a menținut deciziile instanțelor de fond și apel. A concluzionat că informațiile difuzate sunt defăimătoare, nefiind susținute de fapte reale. A notat importanța respectării onoarei și demnității persoanei, chiar și în contextul unei emisiuni satirice. A evidențiat că libertatea de exprimare trebuie exercitată cu responsabilitate, fără a aduce atingere reputației unei persoane. A constatat că postul TV nu a păstrat un echilibru între dreptul la libertatea de exprimare și dreptul la respectarea vieții private, garantat de convențiile internaționale. A evidențiat că **reclamanta este persoană privată necunoscută publicului, ceea ce îi conferă un grad mai mare de protecție** a dreptului la viață privată. Persoanele private au dreptul la o protecție deosebită a reputației lor, comparativ cu persoanele publice, care trebuie să accepte un grad mai mare de critică. A invocat mai multe cauze CEDO, prin care s-a subliniat că presa are datoria de a comunica informații de interes public, dar și responsabilitatea de a nu aduce atingere reputației persoanelor private.

Cauza Nicolae Dabija împotriva lui Constantin Cheianu, Publicația „Jurnal de Chișinău”, portalul jurnal.md¹⁹

Reclamantul a considerat că articolul „Portretul lui Nicolae Dabija”, scris de Constantin Cheianu și publicat de „Jurnal de Chișinău” și jurnal.md, conține afirmații calomnioase care îi lezează onoarea, demnitatea și reputația profesională. A solicitat dezmințirea informației și despăgubiri morale de 160.000 MDL.

Pârâții au argumentat că, articolul reprezintă o judecată de valoare și o opinie satirică, bazată pe fapte publice și activitatea publică a reclamantului. Au susținut că, expresiile utilizate sunt opinii critice și nu afirmații de fapt, fiind protejate de dreptul la libertatea de exprimare.

Totuși, instanța de fond a considerat denigratoare frazele din articol care îl descriu pe Nicolae Dabija ca fiind un „parșiv”, „canalie notorie”, „lingău al lui Plahotniuc”, „poet-oncolog”, „om josnic, fără scrupule”, „șantajabil”, „mincinos”, „hoț”, „denunțator la CC și KGB”, „porc” și alte expresii similare. A acordat despăgubiri morale în valoare de 10.000 MDL.

¹⁸ CSJ, Decizie nr.2ra-383/22, disponibil online: https://jurisprudenta.csj.md/search_col_civil.php?id=49387.

¹⁹ CSJ, Încheiere nr.2ra-335/21, disponibil online: https://jurisprudenta.csj.md/search_col_civil.php?id=61296.

Curtea de Apel a menținut hotărârea de fond, subliniind că articolul conține atât judecăți de valoare, cât și afirmații de fapt, lipsite de substrat factologic suficient. A considerat că prima instanță a evaluat corect balanța dintre libertatea de exprimare și protecția onoarei și demnității reclamantului.

CSJ a respins recursul pârâților, menținând deciziile instanțelor inferioare. A subliniat că dreptul la libertatea de exprimare, deși esențial într-o societate democratică, nu trebuie să încalce dreptul altor persoane la onoare și demnitate. A concluzionat că unele afirmații depășesc limitele unei critici acceptabile, în special pentru că persoana nu poate fi supusă unor atacuri nefondate și denigratoare. A reținut că reclamantul este o persoană publică, dar asta nu îi reduce dreptul la protecția reputației sale.

Cauza Liliana Partole împotriva Omega Media Group²⁰

În cazul procurorii Liliana Partole împotriva Omega Media Group, menționat anterior, reclamanta a acuzat portalul de știri de publicarea unui articol care conținea informații privind mușamalizarea de către aceasta a unui proces penal privind suspiciunea a doi polițiști implicați în trafic de droguri.

În această cauză, CSJ a respins recursul reclamantei, validând deciziile instanțelor inferioare care au considerat că afirmațiile din comunicatul de presă făceau parte dintr-o dezbatere de interes public și, deși conțineau exagerări, acestea nu au fost considerate excesive. Instanțele de fond au mai subliniat că reclamanta, fiind o persoană publică, trebuie să demonstreze o toleranță mai mare față de criticile mass-media și că libertatea de a critica autoritățile și persoanele publice este protejată de lege.

Cauza Alexei Vîrlan împotriva Ziarul de Gardă²¹

În cazul Alexei Vîrlan împotriva publicației Ziarul de Gardă, reclamantul a solicitat scuze publice pentru publicarea unui articol care conținea informații defăimătoare și care i-au lezat grav onoarea, demnitatea și reputația profesională. Articolul sugera că acesta ar fi implicat în acte de corupție în vederea numirii sale în funcția de ministru al Transporturilor și Infrastructurii Drumurilor.

CSJ a declarat recursul lui Alexei Vîrlan inadmisibil, validând deciziile instanțelor inferioare conform cărora libertatea de exprimare nu include doar informații sau opinii primite favorabil sau considerate inofensive, ci acoperă și relatări care offensează, șochează sau deranjează, atâta timp cât acestea prezintă un interes public major. De asemenea, a fost evidențiat că libertatea jurnalistică ar putea să aibă prioritate chiar și atunci când informațiile sau declarațiile prezentate nu corespund standardelor jurnalistice, însă prezintă un interes public sporit, cum ar fi în acest caz, care a analizat modul transparent de funcționare a autorităților statului prin admiterea în funcții doar a persoanelor integre.

Instanțele de fond au mai subliniat că, statul are o discreție restrânsă în privința limitării dreptului la libera exprimare, inclusiv în ceea ce privește apărarea reputației persoanelor, mai ales în cazul criticilor adresate politicienilor, cu atât mai mult în cazul politicienilor de rang înalt, pentru protecția acestora fiind necesară invocarea unor motive deosebit de serioase.

²⁰ CSJ, Încheiere nr.2ra-738/19, disponibil online: https://jurisprudenta.csj.md/search_col_civil.php?id=50650.

²¹ CSJ, Încheiere nr.2ra-548/21, disponibil online: https://jurisprudenta.csj.md/search_col_civil.php?id=60411.

Cauza Adrian Candu împotriva Jurnal TV²²

În cauza Adrian Candu împotriva Jurnal TV, acesta a acuzat postul de televiziune de defăimare și lezarea onoarei și demnității profesionale urmare a vizării acestuia într-un material ce conținea insinuări și critici violente la adresa sa.

În această cauză, instanțele judecătorești au evidențiat că, deși expresiile utilizate în cadrul materialului au fost ofensatoare și nu tocmai potrivite pentru un discurs cu privire la o persoană privată, iar în anumite situații și cu privire la persoanele publice, având în vedere că informația menționată a fost expusă față de un politician de cel mai înalt rang și în contextul unor polemici de maximă importanță pentru public, impunerea exprimării scuzelor publice în acest caz ar reprezenta o restrângere disproporționată a libertății de exprimare și ar descuraja dezbaterea publică privind una dintre cele mai sensibile probleme care a marcat societatea. Astfel, acțiunea reclamantului a fost respinsă.

CSJ și instanțele de fond au subliniat distincția dintre protecția acordată persoanelor private și cea acordată persoanelor publice în contextul libertății de exprimare. Acestea au accentuat necesitatea protecției vieții private persoanelor necunoscute publicului, alături de o abordare tolerantă a persoanelor publice față de criticile mass-mediei. Totodată, instanțele judecătorești au reținut că, chiar dacă persoana vizată este cunoscută publicului larg, trebuie păstrate anumite limite în expunere, or, nimeni nu poate fi supus atacurilor gratuite și denigratoare.

Satira și umorul ca formă de exprimare liberă

Într-o societate democratică, libertatea de exprimare este un principiu fundamental, iar CSJ a reafirmat această valoare prin recunoașterea acoperirii unei game largi de forme și mijloace de exprimare, inclusiv ilustrarea politicianilor în scene obscene, atunci când acestea sunt exprimate ca judecăți de valoare, într-o formă artistico-umoristică.

Cauza Ghenadii Cosovan, Victor Alexeev, Anatolie Caraman și Veaceslav Balacci împotriva Jurnal TV²³

În cazul Ghenadii Cosovan, Victor Alexeev, Anatolie Caraman și Veaceslav Balacci împotriva Jurnal TV, aceștia au acționat postul de televiziune în judecată pentru că au fost portretizați ca prostituate în cadrul unei emisiuni, printr-o prezentare care asocia pozele fețelor lor cu pozele corpului unor femei îmbrăcate ca prostituate.

În această cauză, CSJ a admis recursul declarat de Jurnal TV, invalidând pozițiile instanțelor inferioare. Curtea a subliniat importanța identificării corecte a statutului persoanelor vizate pentru a stabili limitele echitabile ale libertății de exprimare a jurnaliștilor. De asemenea, a considerat că, libertatea de exprimare acoperă o gamă largă de forme și mijloace de exprimare, inclusiv ilustrarea politicianilor în scene obscene cu caracter sexual. CSJ a remarcat că afirmațiile nu au reprezentat decât judecăți de valoare, bazate pe un substrat factologic suficient, exprimate într-o formă artistico-umoristică, de pamflet, care a avut ca teme

²² CSJ, Decizie nr.2ra-240/2021, disponibil online: https://jurisprudenta.csj.md/search_col_civil.php?id=61476.

²³ CSJ, Decizie nr.2ra-1981/2019, disponibil online: https://jurisprudenta.csj.md/search_col_civil.php?id=55236.

conduita improprie, duplicitară, a intimaților ca și politicieni. Adicional, aceștia nu au probat prin ce se manifestă „caracterul defăimător” al informației răspândite de jurnaliști.

Poziția CSJ este distinctă în cazurile care implică persoane private și care au fost expuse la materiale critice sub forma expresiei artistice, satiră și umor, precum și critici care nu au fost verificate și probate anterior. Așa cum s-a subliniat în cauza Violeta Răilean împotriva Jurnal TV²⁴, menționat anterior, în contrast cu persoanele publice, persoanele private beneficiază de o protecție specială, iar anumite critici exprimate prin exagerări, distorsiuni și umor pot fi considerate atacuri directe la demnitatea și reputația acestora.

Cauza Violeta Răilean împotriva Jurnal TV²⁵

În cauza dată, reclamanta a considerat defăimător difuzarea imaginii sale montate, unde i-au fost adăugate ochi roșii intermitenți și mustăți, fiind caracterizată batjocoritor.

Pârâții au argumentat că emisiunea a fost de natură satirică și umoristică și că nu pot fi atrași la răspundere pentru stilul umoristic folosit. Ei au susținut că emisiunea nu a avut intenția de a defăima reclamanta și că a fost doar o formă de exprimare artistică și socială.

CSJ a reținut că, libertatea jurnalistică include și expresia artistică, satira și umorul, care pot implica exagerări, provocări și distorsiuni. Cu toate acestea, în acest caz specific, instanța a notat că emisiunea reflecta situația sistemului de canalizare gestionat de Primăria Chișinău, fără ca reclamanta Violeta Railean să fie subiectul satirei. Ulterior, criticile s-au îndreptat spontan împotriva personalității reclamantei, aceasta fiind numită „criminală și persoană vinovată”, prezentând imagini denaturate. Instanța a notat expres că, „*aceste critici au fost aduse fără a fi verificată veridicitatea informațiilor, lipsite de orice suport veridic, rațiune și simț moral*”. În aceste circumstanțe, aceste mențiuni au fost considerate atacuri la demnitatea și reputația reclamantei. Argumentul pârâților referitor la faptul că emisiunea este una de satiră și umor, motiv din care nu pot fi atrași la răspundere pentru stilul său, a fost apreciat critic.

CSJ a respins recursul lui Jurnal TV, menținând deciziile instanțelor inferioare de admitere a acțiunii.

Analiza a arătat că, CSJ recunoaște importanța satirei și umorului ca parte a libertății de exprimare, chiar dacă acestea pot fi provocatoare și deranjante. Politicienii trebuie să fie mai toleranți față de acest tip de exprimare. Cu toate acestea, instanța a decis că persoanele necunoscute publicului au o protecție mai mare, chiar dacă informația contestată este umoristică. Este important ca aceste informații să aibă o bază veridică suficientă.

Obligativitatea adresării la CNPDCP în cauzele privind protecția datelor cu caracter personal

Hotărârile CSJ arată o abordare consecventă în cauzele care implică jurnaliști și reprezentanți mass-media și care vizează protecția datelor personale. În aceste cauze, instanțele au subliniat că, nu pot decide asupra conformității prelucrării datelor personale, această atribuție revenind exclusiv Centrului Național pentru Protecția Datelor cu Caracter Personal (CNPDCP). Instanțele pot examina doar contestațiile privind deciziile CNPDCP.

²⁴ CSJ, Decizie nr.2ra-52/19, disponibil online: https://jurisprudenta.csj.md/search_col_civil.php?id=49387.

²⁵ CSJ, Decizie nr.2ra-383/22, disponibil online: https://jurisprudenta.csj.md/search_col_civil.php?id=49387.

Cauza Lesnic împotriva Unimedia²⁶

În cauza Lesnic Ludmila și Lesnic Iulian împotriva portalului de știri Unimedia, reclamantii au susținut că un articol i-a prezentat eronat ca fiind sursa unui focar de COVID-19 în cadrul companiei în care activează, încălcându-le dreptul la viață privată prin publicarea numelui și patronimicului. Aceștia au cerut excluderea articolului și despăgubiri morale în valoare de 100.000 MDL.

În această cauză, CSJ a considerat recursul declarat de Lesnic Ludmila și Lesnic Iulian inadmisibil. Aceasta a validat poziția instanțelor inferioare conform cărora încălcarea Legii privind protecția datelor cu caracter personal nu este de competența instanțelor de judecată. Acestea au specificat că doar CNPDCP poate constata încălcarea legislației privind protecția datelor, iar instanțele pot soluționa pretențiile de prejudicii doar după o astfel de constatare.

Cauza Lesnic împotriva Jurnal TV²⁷

O acțiune similară a fost intentată de către Lesnic Ludmila și Lesnic Iulian împotriva postului de televiziune Jurnal TV. Reclamantii au invocat din nou încălcarea vieții private și a protecției datelor cu caracter personal. Și în această cauză, CSJ a declarat recursul inadmisibil, validând poziția instanțelor inferioare, care au reiterat că, constatarea încălcării Legii privind protecția datelor cu caracter personal nu ține de competența instanțelor de judecată. Instanța de judecată nu poate substitui funcțiile CNPDCP și nu are dreptul de a se pronunța cu privire la încălcările drepturilor reclamantilor în materie de protecția datelor cu caracter personal.

Cauza Ostalep Valeriu împotriva Ziarul Național²⁸

În cauza Ostalep Valeriu împotriva Ziarului Național, fostul viceministru a acuzat publicația de încălcarea vieții private prin publicarea unor date personale, precum numele, prenumele, adresa de domiciliu și semnătura, solicitând radierea informațiilor, scuze publice și despăgubiri în valoare de 10.000 MDL. CSJ a respins recursul fostului viceministru.

În această cauză, CSJ a susținut poziția instanței de apel, care casase hotărârea primei instanțe. Prima instanță a constatat că numele, prenumele și adresa reclamantului sunt date personale, iar publicarea fotografiei pe portalul de știri fără anonimizarea acestor informații constituie prelucrare de date personale. Curtea de Apel a argumentat că reclamantul trebuia să se adreseze la CNPDCP - autoritatea publică abilitată cu atribuția de a constata dacă a fost încălcată legislația privind protecția datelor cu caracter personal. În lipsa aceste adresări, instanța de fond eronat a constatat încălcarea legislației privind protecția datelor cu caracter personal.

Sunt prezente acțiunile SLAPP în Moldova?

Bazându-ne pe analiza efectuată, vom încerca să identificăm câteva acțiuni care ar putea fi considerate drept SLAPP. O analiză mai amplă al acestui fenomen, din punct de vedere juridic, va fi efectuată în capitolul următor. La moment, vom atrage atenția la cauzele în care mass-media a fost atacată direct,

²⁶ CSJ, Încheiere nr.2ra-383/22, disponibil online: https://jurisprudenta.csj.md/search_col_civil.php?id=66508.

²⁷ CSJ, Încheiere nr.2ra-87/23, disponibil online: https://jurisprudenta.csj.md/search_col_civil.php?id=71183.

²⁸ CSJ, Încheiere nr.2ra-1510/20, disponibil online: https://jurisprudenta.csj.md/search_col_civil.php?id=58603.

motivul atacului fiind legat de reflectarea unui subiect de interes public, iar pretențiile au fost exagerate și neîntemeiate.

Cauza Elena Pahomova împotriva SC Open SRL. Deși reclamanta este persoană publică (jurnalistă), care trebuie să manifeste un grad mai sporit de toleranță față de criticile aduse activității sale, doamna Pahomova a formulat acțiune în justiție împotriva colegilor săi de breaslă. Adicional, a solicitat încasarea sumei de 100 000 MDL cu titlu de prejudiciu moral, ceea ar avea un efect intimidant asupra mass-mediei atacate. Pârâții au reflectat un subiect de interes public – film documentar despre istoria țării. Această cauză ar putea fi considerată drept o tentativă de a submina libertatea de exprimare a persoanelor care împărtășesc opinii diferite față de reclamant.

Cauza Liliana Partole împotriva SRL OMG Media Group. La data înaintării acțiunii, reclamanta era procuror, respectiv, persoană cu funcție importantă în stat, care are obligația de toleranță sporită în cazurile când mass-media reflectă subiecte ce țin de activitatea profesională. Pârâtul mass-media a reflectat un subiect important pentru societatea, și anume – o cauză penală în care erau vizați doi polițiști învinuiți de trafic de droguri. Jurnaliștii au presupus în articolul său că procurora ar încerca să mușamalizeze cauza dată. Informația publicată a fost obținută din surse interne ale unei autorități publice, care nu pot fi divulgate. Judecătorii au respins acțiunea și au considerat informațiile contestate de interes public sporit și judecări de valoare rezonabile.

Procesul intentat poate fi interpretat ca o încercare de a intimida jurnaliștii și de a-i descuraja de la monitorizarea și reflectarea proceselor penale de importanță ridicată. Statutul de procuror al reclamantei ar putea constrânge pârâții, dar și alți colegi de breaslă, să se limiteze și să se autocenzureze în abordarea unor subiecte similare, din teama de a nu fi urmăriți pe viitor de persoane influente din domeniul organelor de drept.

Cauza Adrian Candu împotriva Jurnal TV. Reclamantul în această speță era politician de rang înalt. La data înaintării acțiunii deținea una din cele mai importante funcții în stat – președintele Parlamentului²⁹. În speță, judecătorii au reținut că, chiar dacă expresiile utilizate în cadrul materialului au fost ofensatoare și nu tocmai potrivite, având în vedere statutul înalt al reclamantului și importanța sporită a subiectului abordat, admiterea acțiunii ar reprezenta o restrângere disproporționată a libertății de exprimare și ar descuraja dezbateră publică.

Politicienii de rang înalt trebuie să tolereze în mod deosebit criticile primite din partea mass-mediei, deoarece acestea sunt esențiale într-o societate democratică. Limitele criticii acceptabile sunt mai largi pentru politicieni, deoarece aceștia se expun inevitabil și conștient unui control atent al acțiunilor și declarațiilor lor. Politicienii pot să formuleze acțiuni judiciare împotriva mass-mediei doar în cazuri extrem de grave. În caz contrar, aceștia vor transmite semnale societății că

²⁹ Informație portalul web al Parlamentului Republicii Moldova, accesat la 14 iunie 2024, disponibil online: <https://www.parlament.md/StructuraParlamentului/Deputa%C8%9Bii/tabid/87/Id/304/language/ro-RO/Default.aspx>.

libertatea de exprimare nu este apreciată și protejată. Procesele judiciare inițiate de politicieni împotriva liberei exprimări pot sufoca democrația și activismul civic al cetățenilor.

Cauza Alexei Vîrlan împotriva Ziarul de Gardă. Reclamantul a solicitat scuze publice de la sursa mass-media pentru un articol ce sugera implicarea sa în acte de corupție legate de numirea sa ca ministru al Transporturilor. Judecătorii au respins acțiunea, susținând că libertatea de exprimare acoperă și relațiile care ofensează sau șochează, atâta timp cât prezintă un interes public major. Instanțele au subliniat că libertatea jurnalistică poate avea prioritate chiar dacă informațiile nu respectă întotdeauna standardele jurnalistice, mai ales când e vorba de funcționarea transparentă a autorităților.

Ca demnitar de rang înalt, reclamantul trebuia să tolereze un grad ridicat de critică publică, fiind o persoană expusă controlului și dezbaterii publice. Procesul poate fi văzut ca o încercare de a intimida presa și de a descuraja investigațiile jurnalistice asupra persoanelor cu funcții înalte. Acțiunea poate avea un efect de descurajare asupra altor jurnaliști, limitând astfel dezbaterea publică esențială pentru transparența Guvernului.

Cauza Ghenadii Cosovan, Victor Alexeev, Anatolie Caraman si Veaceslav Balacci împotriva Jurnal TV. Reclamanții aveau statut de politicieni. Aceștia au acționat în judecată mass-media pentru că au fost portretizați ca prostituate într-o emisiune, unde fețele lor erau asociate cu corpurile unor femei îmbrăcate provocator. Deși instanțele de fond și de apel au admis acțiunea, CSJ a admis recursul pârâtului, subliniind că libertatea de exprimare include și forme artistico-umoristice de exprimare. Curtea a considerat că prezentarea a fost o judecată de valoare bazată pe un substrat factologic suficient și a avut un caracter pamfletar, criticând conduita politicienilor. Reclamanții nu au demonstrat caracterul defăimător al informațiilor.

Reieșind din statutul înalt al reclamanților, aceștia trebuiau să accepte un grad mai mare de critică publică și satiră, fiind figuri expuse dezbaterii și controlului public. Procesul intentat poate fi văzut ca o încercare de a intimida jurnaliștii și de a-i descuraja să utilizeze satire și umor în criticile lor. Acțiunea poate avea un efect de descurajare asupra altor jurnaliști și artiști, limitând astfel libertatea de exprimare și critica creativă necesară în dezbaterea publică. Aceste elemente sugerează că acțiunea legală poate fi considerată un SLAPP, fiind utilizată pentru a reduce la tăcere criticile și dezbaterile publice esențiale.

Cauza Fiodor Trișin împotriva SRL „General Media Group”. Reclamantul a formulat acțiunea peste trei ani de la difuzarea informației pretins denigratorii. Legislația prevede expres că, după parcurgerea unui an de la publicarea informației, acțiunea privind defăimarea nu poate fi înaintată. Printre altele, reclamantul a solicitat despăgubiri morale în valoare de 1.152.236 USD. După o examinare de nouă luni în fond, instanța a declarat acțiunea tardivă. Peste doi ani, reclamantul a depus cerere de recurs la Curtea de Apel, care a fost respinsă ca tardivă. Deși actul instanței de apel nu era susceptibil de atac, reclamantul a formulat cerere de recurs împotriva acestuia la CSJ, care, evident, a fost declarat inadmisibil.

Drept rezultat, mass-media a fost implicată într-un proces judiciar care a durat aproape trei ani, în legătură cu o informație difuzată mai bine de trei ani de la înaintarea acțiunii. Deși acțiunea în speță era clar tardivă, aceasta oricum a deranjat și perturbat activitatea mass-media vizate. Adicional, reieșind din actele judecătorești analizate, se pare că abuzurile de drept manifestate de către reclamant nu au fost nicidecum taxate.

Concluzii

Analiza arată că instanțele de judecată au aplicat în general legislația cu privire la libertatea de exprimare în mod uniform. Nu am găsit soluții judecătorești contradictorii sau inexplicabile. Judecătorii au distins clar între fapte și judecăți de valoare, au recunoscut statutul de persoană publică al reclamantului și au subliniat că libertatea de exprimare primează în fața dreptului la apărarea onoarei și demnității, în special atunci când subiectele discutate sunt de interes public.

Cu toate acestea, au fost prezentate mai multe cazuri care ar putea fi considerate SLAPP-uri. Chiar dacă aceste acțiuni au fost respinse în final, mass-media pârâtă a suferit în mod clar din cauza necesității de a se apăra. Costurile judiciare, incertitudinea și anxietatea, precum și timpul necesar pentru a pregăti „apărarea” sunt doar câteva din consecințele negative resimțite.

Această constatare subliniază importanța dezvoltării unor mecanisme legale care să reducă semnificativ daunele provocate de acțiunile SLAPP. În capitolul ce urmează, vom analiza propunerile instituțiilor europene în acest domeniu. De asemenea, vom face o comparație cu legislația națională în vigoare.

CAPITOLUL III. Legislația europeană și națională Anti-SLAPP

În toamna anului 2017, comunitatea europeană a fost șocată de asasinarea jurnalistei, scriitoarei și activistei anticorupție din Malta – *Daphne Caruana Galizia*³⁰. Aceasta era cunoscută pentru investigațiile sale despre corupție și crimă organizată, precum și pentru relatarea problemelor politice și sociale din țara sa de origine. Totodată, a jucat un rol important în dezvăluirile din scandalul *Panama Papers*³¹. Din cauza activismului său civic, jurnalista a fost asasinată într-un mod terifiant, la 16 octombrie 2017.

Marcant este faptul că, la data asasinării, Caruana Galizia se confrunța cu peste 40 de cauze judecătorești, în legătură cu activitatea sa profesională. În consecință, autoritățile Uniunii Europene au decis că, o astfel de situație este inadmisibilă, iar jurnaliștii, apărătorii drepturilor omului și alte persoane implicate în activități ce vizează chestiunile de interes public, nu trebuie să fie intimidăți și încercați de a fi aduși la tăcere prin proceduri judiciare abuzive și nejustificate.

³⁰ EURONEWS România, Articol „INTERVIU EXCLUSIV. Fiul lui Daphne Caruana Galizia, jurnalista de investigație asasinată la comandă, face dezvăluiri: „În România aveți o combinație de corupție și impunitate”, accesat la 7 iunie 2024, disponibil online: <https://www.euronews.ro/articole/fiul-lui-daphne-caruana-galizia-jurnalista-de-investigatie-asasinata-la-comanda-r>.

³¹ RISE Moldova, Investigație #PANAMA_PAPERS, accesat la 7 iunie 2024, disponibil online: https://www.rise.md/investigatie/panama_papers/.

Legislația incipientă Anti-SLAPP a Uniunii Europene

Parlamentul European a adoptat mai multe rezoluții legate de cauza menționată. Prin acestea a fost subliniată necesitatea stringentă de a adopta o legislație consolidată, menită să protejeze persoanele implicate în acțiuni de mobilizare publică, față de atacuri abuzive în justiție³².

Unul din actele de bază care a stat la temelia legislației europene anti-SLAPP, a fost *Rezoluția Parlamentului European din 11 noiembrie 2021 referitoare la consolidarea democrației și a libertății și pluralismului mass-mediei în UE: recurgerea nejustificată la acțiuni de drept civil și penal pentru a reduce la tăcere jurnaliștii, ONG-urile și societatea civilă*³³.

Acesta a marcat efectul dăunător al acțiunilor SLAPP. Legiitorul european și-a manifestat îngrijorarea referitor la faptul că, legile statelor europene nu prevăd garanții fiabile de protecție a cetățenilor implicați în activități de mobilizare publică împotriva proceselor judiciare abuzive. Comisia Europeană a fost solicitată să prezinte un pachet cuprinzător de măsuri legislative împotriva SLAPP și să întreprindă acțiuni de cercetare și documentare de rigoare.

Respectiv, la 27 aprilie 2022, Comisia Europeană a adoptat *Recomandarea privind protecția jurnaliștilor și a apărătorilor drepturilor omului implicați în acțiuni de mobilizare publică împotriva procedurilor judiciare vădit nefondate sau abuzive („acțiuni strategice în justiție împotriva mobilizării publice”)*³⁴. Aceasta a invitat statele membre să-și fortifice legislațiile naționale, în vederea asigurării combaterii fenomenului SLAPP, prin menținerea echilibrului dintre dreptul la libera exprimare și dreptul de acces la justiție. Comisia a notat că, sancțiunile pentru defăimare nu trebuie să fie de natură penală, iar soluționarea acestor cauze ține de domeniul civil. A fost atrasă atenția asupra necesității creșterii gradului de conștientizare în societate și instruirii profesionale a actorilor din domeniul juridic în depistarea și combaterea acțiunilor SLAPP. Un rol important îl are asigurarea protecției victimelor acestui fenomen. Iar colectarea și prelucrarea datelor dezagregate vor ajuta la înțelegerea mai aprofundată a conceptului.

Directiva Anti-SLAPP a Parlamentului European și Consiliului Uniunii Europene

La 11 aprilie 2024, Parlamentului European și Consiliul Uniunii Europene au adoptat *Directiva privind protecția împotriva cererilor vădit neîntemeiate sau a procedurilor judiciare abuzive împotriva persoanelor*

³² A se vedea:

- Parlamentul European, *Rezoluția 2021/2611(RSP) din 29 aprilie 2021 referitoare la asasinarea lui Daphne Caruana Galizia și statul de drept în Malta*, disponibil online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX%3A52021IP0148&qid=1715957578701>.
- Parlamentul European, *Rezoluția 2023/2901(RSP) din 19 octombrie 2023 referitoare la statul de drept în Malta: 6 ani după asasinarea lui Daphne Caruana Galizia și necesitatea de a proteja jurnaliștii*, disponibil online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX%3A52023IP0374&qid=1715957578701>.

³³ Parlamentul European, *Rezoluția 2021/2036(INI) din 11 noiembrie 2021*, disponibil online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX%3A52021IP0451&qid=1715957578701>.

³⁴ Comisia Europeană, *Recomandarea (UE) 2022/758 din 27 aprilie 2022*, disponibil online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX%3A32022H0758&qid=1715957578701>.

implicate în acțiuni de mobilizare publică („acțiuni strategice în justiție împotriva mobilizării publice” – SLAPP)³⁵. Acest act mai este cunoscut ca „Legea lui Daphne”³⁶.

Scopul Directivei este de a stabili garanții împotriva cererilor neîntemeiate și procedurilor judiciare abuzive înaintate împotriva persoanelor fizice și juridice implicate în acțiuni de mobilizare publică. Actul este destinat în special organizațiilor de media, care înglobează jurnaliști, reporteri, analiști, editorialiști, bloggeri ș.a. De asemenea, apărătorii drepturilor omului, activiștii civici, cadrele universitare, cercetătorii și artiștii, cad sub protecția acestui document. Nu există o listă exhaustivă a beneficiarilor directivei. În esență, orice persoană fizică sau juridică implicată în acțiuni de mobilizare publică în legătură cu chestiuni de interes public, se bucură de garanțiile oferite.

Prin conceptul de „mobilizare publică”, autoritățile europene au definit **orice acțiune, sau declarație, care privește o chestiune de interes public**, legată de exercitarea unui drept fundamental, precum ar fi – dreptul la libertatea de exprimare și de informare, libertatea artelor și științelor, libertatea de întrunire și de asociere, etc.

„Chestiune de interes public” a fost definită ca, **orice aspect care afectează publicul** și care se referă, în special, la: (i) drepturile fundamentale, sănătatea publică, siguranța, mediul sau clima; (ii) activitățile unei persoane fizice sau juridice publice; (iii) activitatea entităților publice de stat; (iv) acuzațiile de corupție, fraudă, sau alte acțiuni conexe acestora; (v) activitățile menite să protejeze valorile Uniunii Europene, procesele democratice și combaterea dezinformării.

Deși directiva este destul de amplă și consistentă, vom extrage cele mai importante garanții și măsuri de protecție pe care aceasta le oferă victimelor acțiunilor SLAPP.

- Asigurarea posibilității ca pârâții să fie susținuți, la dorință, de către organizații, asociații, sindicate și alte entități, care au un interes în protejarea și promovarea drepturilor persoanelor implicate în acțiuni de mobilizare publică (Art.9). Această măsură contribuie la sensibilizarea opiniei publice, conștientizarea impactului nociv al fenomenului SLAPP și descurajarea apelării la acesta.
- Reglementarea posibilității ca pârâtul să solicite instanței de judecată obligarea reclamantului să depună o garanție pentru acoperirea tuturor cheltuielilor de judecată estimate (Art.10). În acest caz, până la începerea examinării cauzei în fond, reclamantul va trebui să asigure că toate cheltuielile suportate de pârât vor fi compensate, îndeosebi în cazul în care se va adeveri că acțiunea înaintată va fi catalogată drept SLAPP.
- Reglementarea posibilității ca pârâtul să poată solicita respingerea în procedură de urgență a acțiunilor vădit neîntemeiate și abuzive (Art.11). În acest caz, sarcina probațiunii că acțiunea nu este SLAPP cade pe seama reclamantului.
- Asigurarea faptului ca reclamantul va acoperi tot prejudiciul cauzat pârâtului, atât de ordin material, cât și moral (Art.14).
- Aplicarea anumitor sancțiuni rezonabile față de reclamanții care au înaintat acțiuni abuzive și vădit neîntemeiate împotriva persoanelor care au acționat în scopul mobilizării publice. Aceste sancțiuni ar putea să rezidă în obligarea plății despăgubirilor pentru prejudiciul suferit (Art.15).

³⁵ Parlamentul European și Consiliul Uniunii Europene, Directiva (UE) 2024/1069 din 11 aprilie 2024, disponibil online: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=OJ:L_202401069.

³⁶ News European Parliament, Articol „New EU rules to defend critical voices from judicial intimidation”, accesat la 7 iunie 2024, disponibil online: <https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20240223IPR18074/new-eu-rules-to-defend-critical-voices-from-judicial-intimidation>.

- Stabilirea unui Registru public de evidență a tuturor cauzelor SLAPP. Cumularea și prelucrarea datelor dezagregate importante pentru înțelegerea și combaterea acestui fenomen (Art.20).

Aplicate în ansamblu, garanțiile menționate vor facilita formularea unui răspuns pe măsură în lupta cu SLAPP. Interesul public privind informarea despre subiectele sociale importante va fi protejat.

Recomandarea Anti-SLAPP a Consiliului Europei

Concomitent, Consiliul Europei a adoptat anumite acte prin care a abordat fenomenul SLAPP.

La 26 iunie 2019, Adunarea Parlamentară a Consiliului a adoptat Rezoluția intitulată „*Asasinarea lui Daphne Caruana Galizia și statul de drept în Malta și în afara acesteia - să ne asigurăm că întregul adevăr iese la iveală*”³⁷. Acest act a impus întreprinderea acțiunilor prompte de combatere a corupției și protecție a persoanelor implicate în procese de mobilizare publică.

Cel mai important act al Consiliului Europei în materia anti-SLAPP este *Recomandarea Comitetului de Miniștri către statele membre privind combaterea utilizării acțiunilor strategice în justiție împotriva mobilizării publice (SLAPPs)*³⁸, adoptată la 5 aprilie 2024, în cadrul celei de-a 1494-a reuniune a Delegațiilor Miniștrilor.

Scopul principal al acestei recomandări este de a proteja mobilizare publică de acțiuni SLAPP și de a preveni utilizarea acestora în scopul aducerii la tăcere a persoanelor implicate în mobilizare publică. Aceasta oferă indicatori conchiși care permit identificarea acțiunilor SLAPP, subliniază efectele nocive ale acestora și propune soluții de contracarare. În plus, sunt prezentate metode de atenuare a impactului negativ asupra victimelor și de susținere a acestora.

Recomandarea oferă definițiile conceptelor de „mobilizare publică” și „chestiune de interes public”, care, de principiu, sunt similare celor indicate în Directiva Parlamentului European și Consiliului, motiv pentru care nu vom reveni asupra acestui aspect.

Un element important al Recomandării Consiliului Europei este faptul că aceasta indică criteriile în bază cărora pot fi definite acțiunile SLAPP, și anume:

- (i) vizează participarea publică – acțiunea judiciară urmărește să aducă la tăcere și să inhibe mobilizarea publică;
- (ii) poate fi sub orice formă – acțiuni civile, administrative, contravenționale și chiar penale;
- (iii) orice etapă a acțiunii este relevantă – de la cererea prealabilă până la procedura de executare.

Comitetul de Miniștri al Consiliului Europei a oferit și o listă a indicatorilor pentru identificarea acțiunilor SLAPP. Această listă nu este exhaustivă și categorică, însă, întrunirea a câtor mai mulți indicatori, sporește probabilitatea ca acțiunea este de tip SLAPP. Acești indicatori sunt:

- Persistă un dezechilibru de putere dintre reclamant și pârât. De regulă, reclamantul dispune de resurse financiare considerabile, sau deține o funcție publică importantă în stat.
- Acțiunea pare a fi complet sau parțial nefondată.

³⁷ Adunarea Parlamentară a Consiliului Europei, Rezoluția 2293 (2019) din 26 iunie 2019, disponibil online: <https://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-EN.asp?fileid=28053>.

³⁸ Committee of Ministers of Council of Europe, Recommendation CM/Rec(2024)2 to member States on countering the use of strategic lawsuits against public participation (SLAPPs), disponibil online: <https://rm.coe.int/0900001680af2805>.

- Solicitățile sunt disproporționate și nerezonabile.
- Legea este folosită abuziv, sau eronat.
- Reclamantul folosește metode de tergiversare a procesului și sporirea costurilor de judecată.
- Acțiunea judiciară este mai mult înaintată împotriva persoanelor fizice concrete, decât împotriva organizațiilor.
- Acțiunea judiciară este însoțită de atacuri publice aferente, menite să intimideze sau să discrediteze pârâții, sau să sustragă atenția de la chestiunea de interes public abordată.
- Reclamantul decurge la amenințări și intimidări, sau are un istoric de astfel de comportament.
- Sunt înaintate acțiuni judiciare multiple sau transfrontaliere.
- Reclamantul refuză sistematic soluționare extra-judiciară a speței.

Comitetul de Miniștri a recomandat statelor membre ale Consiliului Europei să instituie în sistemele lor legale garanții structurale și procedurale pentru a preveni și minimiza efectele nocive a acțiunilor SLAPP. La fel, s-a atras atenția asupra necesității asigurării remedierii și susținerii victimelor acestui fenomen, dar și sporirea gradului de transparență în acest domeniu.

Recomandările punctuale pot fi rezumate după cum urmează:

- Cadrul legislativ trebuie să fie robust și cuprinzător, ca să permită oricărui cetățean participarea în acțiuni de mobilizare publică, fără frică și în siguranță.
- Pentru eficientizarea examinării acțiunilor judiciare înaintate împotriva mobilizării publice, legislația trebuie să impună ca părțile, în special reclamantii, să prezinte și să formuleze în termen cât mai restrâns toate pretențiile, cererile și demersurile, probele și alte materiale relevante. **Trebuie să fie redus la maxim posibilitatea tergiversării și îngreunării procesului judiciar, sau sporirii costurilor acestuia.**
- Trebuie să fie prevăzută posibilitatea ca instanța de judecată din oficiu, sau la cererea pârâtului, să poată respinge în mod accelerat o acțiune care vădit se încadrează în categoria SLAPP. În acest caz, instanța va ține cont de indicatorii de identificare a acțiunilor SLAPP, specificați mai sus.
- Sarcina probațiunii că acțiunea judiciară nu face parte din categoria SLAPP îi revine reclamantului. Hotărârea de respingere accelerată a acțiunii considerată a fi SLAPP trebuie să fie pasibilă de atac. Urmează să fie respectate rigorile Convenției Europene pentru Drepturile Omului cu privire la dreptul la un proces echitabil. Legislația trebuie să prevadă interdicția ca reclamantul să-și poată modifica pretențiile și obiectul acțiunii, atunci când este invocată prezența unui SLAPP.
- Stabilirea unui instrument prin care pârâții să poată solicita obligarea reclamantului să asigure o garanție care va acoperi toate eventualele costuri și daune legate de examinarea cauzei.
- Crearea unui mecanism prin care pârâții vizați în procese judiciare SLAPP să fie recunoscute drept victime a acțiunilor abuzive. În aceste cazuri, toate cheltuielile, daunele suferite (materiale și morale), trebuie să fie compensate victimelor SLAPP .
- Crearea unor măsuri punitive și de descurajare de înaintare a acțiunilor de tip SLAPP. Remediile trebuie să fie eficiente și proporționale pentru a avea un efect descurajator pentru potențialii reclamânți SLAPP. În cazul acțiunilor SLAPP multiple și repetitive, care au creat prejudicii considerabile pârâților, reclamantii pot fi penalizați. Informațiile privind aplicarea măsurilor punitive ar putea fi diseminate public.
- Cazurile de tip SLAPP trebuie să fie maxim transparente. Constatările instanței de judecată trebuie să fie publice. Trebuie să fie instituit un registru public la nivel național, prin care să fie dusă statistica referitoare la acest fenomen.

- Statul trebuie să asigure protecția și susținerea victimelor cauzelor SLAPP, precum și a membrilor lor de familie și persoanelor apropiate. Sprijinul trebuie să fie de diferite feluri – juridic, financiar, psihologic, informațional ș.a.
- Trebuie să fie asigurată o educare și formare continuă în domeniul combaterii fenomenului SLAPP. Victimele proceselor judiciare, judecătoria, avocații, procurorii, funcționarii publici, societatea civilă trebuie să fie instruiți în sfera combaterii fenomenului SLAPP.

Ce prevede legislația națională?

Având în vedere măsurile adoptate de autoritățile europene pentru a combate fenomenul SLAPP, ne-am propus să analizăm dacă legislația din Moldova dispune de instrumente similare adecvate.

Așa cum am menționat în introducere, principalul act normativ național care reglementează raporturile privind exercitarea dreptului la libera exprimare, în echilibru cu respectarea dreptului la onoare, demnitate, reputație profesională, viață privată și de familie, este Legea privind libertatea de exprimare.³⁹

Aceasta conține mai multe reglementări importante, menite să asigure exercitarea liberă și corectă de către mass-media a dreptului la libera exprimare și informare publică, cum ar fi:

- **Garanții generale.** Articolul 3 al legii reglementează dreptul fundamental și universal al cetățenilor la libera exprimare. Articolul 4 se referă în mod specific la dreptul mass-mediei la libera exprimare, subliniind importanța reflectării informațiilor de interes public și rolul mass-mediei de gardian public, care poate să fie chiar provocatoare și deranjantă. Articolul 5 statuează interzicerea cenzurii și prevede răspunderea penală pentru acest fapt. Articolul 6 reglementează libertatea publicului de a fi informat despre subiecte de interes public, precum și prevalența acestuia asupra dreptului la onoare, demnitate și reputație profesională. Articolul 9 consacră libertatea de a critica statul și exponenții acestuia, precum și interdicția ca statul să intenteze procese judiciare cu privire la defăimare. Articolul 13 reglementează dreptul de a nu dezvălui identitatea surselor de informare, asigurând astfel protecția mass-mediei și a persoanelor cu care conlucrează. Toate aceste prevederi, luate în ansamblu, oferă garanții consistente pentru ca mass-media să-și poată exercita dreptul la libera exprimare și informare a publicului, facilitând astfel mobilizarea publică pe marginea subiectelor de interes public.
- **Prezumțiile în procesul de defăimare.** Un mecanism fiabil și capabil să asigure protecție adițională potențialelor victime ale SLAPP este reprezentat de prevederile articolului 25 din lege. Acesta reglementează prezumțiile în cauzele referitoare la defăimare, incluzând următoarele aspecte:
 - acordarea statutului de persoană privată sau publică reclamantului;
 - acordarea statutului de interes public sau de simplă curiozitate informației contestate;
 - acordarea statutului de judecată de valoare sau relatare cu privire la fapte;
 - existența și cuantumul prejudiciului moral;
 - buna-credință a persoanei care a efectuat o investigație jurnalistică.

³⁹ Parlamentul Republicii Moldova, Legea nr.64/2010, disponibil online: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=141515&lang=ro#.

În cazul existenței dubiilor cu privire la aceste aspecte, situația trebuie interpretată în favoarea pârâtului, ceea ce simplifică semnificativ formularea unei apărări robuste și eficiente.

- **Termenii restrânși.** Un alt instrument care protejează mass-media împotriva acțiunilor judiciare abuzive este reprezentat de termenele clare pentru parcurgerea procedurii prealabile și înaintarea acțiunii în instanță, prevăzute în articolele 15-17 din lege. Conform acestor prevederi, înainte de a înainta o acțiune privind defăimarea, reclamantul este obligat să formuleze o cerere prealabilă în termen de 20 de zile de la diseminarea informației contestate. Repunerea în termen este imposibilă după scurgerea unui an. Răspunsul la cererea prealabilă trebuie dat în 5 zile. Termenul pentru înaintarea cererii de chemare în judecată este de 30 de zile de la primirea răspunsului sau de la data expirării timpului pentru acordarea răspunsului.
Prin aceste măsuri, legiuitorul a pus sub protecție sursele mass-media împotriva atacurilor judiciare intenționate prelungite în timp. În astfel de cazuri, asigurarea unei apărări eficiente este mai complicată și solicitantă. Impunerea unei celerități în procesul de intentare a acțiunii vine în favoarea mass-mediei, simplificând apărarea și reducând povara pe care o pot reprezenta procesele de lungă durată.
- **Achitarea taxelor.** O altă măsură indirectă pentru descurajarea formulării acțiunilor SLAPP este obligativitatea achitării taxelor de stat și de timbru. Articolul 19 din Legea privind libertatea de exprimare stabilește că, pentru cererile de chemare în judecată privind defăimarea, se plătesc taxe de stat și de timbru conform Legii taxei de stat din 2023.⁴⁰ Astfel, pentru aceste cauze, se achită o taxă de stat de 250 MDL și o taxă de timbru de 200 MDL. În plus, pentru pretențiile materiale și morale, se percepe o taxă de stat de aproximativ 5% din suma solicitată (în funcție de valoarea acesteia), dar nu mai puțin de 150 MDL pentru persoanele fizice și 250 MDL pentru persoanele juridice.
Obligativitatea achitării acestor taxe, în special pentru pretențiile privind repararea prejudiciului moral, descurajează reclamantii să formuleze solicitări exorbitante și disproporționale, care ar putea avea un efect de intimidare asupra pârâților. Astfel, această măsură contribuie la prevenirea abuzurilor judiciare și protejează în mod indirect mass-media de acțiuni menite să suprimă libertatea de exprimare.
- **Protecția bunei credințe.** Articolul 28 alineatul (2) din Legea privind libertatea de exprimare prevede exonerarea de răspundere materială a mass-mediei în cazurile în care aceasta a preluat cu bună credință relatări false cu privire la fapte și/sau judecăți de valoare fără un substrat factologic suficient. Astfel, dacă se constată caracterul defăimător al informației diseminate de mass-media, dar aceasta a fost preluată cu bună credință din alte surse expres stabilite de lege, mass-media poate fi obligată doar la dezmințire sau la acordarea dreptului la replică. În aceste cazuri, încasarea prejudiciului moral și/sau material este imposibilă.
Acest mecanism conferă surselor mass-media o protecție adițională în exercitarea cu bună credință a sarcinii lor de informare publică, asigurându-le că nu vor fi penalizate financiar pentru difuzarea involuntară a unor informații false preluate de la surse considerate de încredere.

⁴⁰ Parlamentul Republicii Moldova, Legea nr.213/2023, disponibil online: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=142817&lang=ro.

- **Sarcina probațiunii.** Articolul 24 alineatul (1) reglementează obligativitatea reclamantului de a proba următoarele fapte: pârâtul a răspândit informația considerată defăimătoare; informația îl vizează și este defăimătoare; informația constituie o relatare cu privire la fapte și este falsă; judecata de valoare nu se bazează pe un substrat factologic suficient; existența și cuantumul prejudiciului cauzat. Prin această normă, reclamantului îi este atribuit un rol activ în argumentarea temeiniciei pretențiilor înaintate. Prevederile menționate, coroborate cu articolul 25 din lege, care reglementează prezumțiile favorabile pârâților în cazurile de defăimare, asigură o protecție adițională potențialelor victime ale acțiunilor SLAPP. Pentru admiterea acțiunii de defăimare, reclamantul trebuie să vină cu argumente convingătoare și pertinente. O acțiune formulată vag și neargumentată are puține șanse de succes.

Pe de altă parte, alineatul (2) al aceluiași articol impune sarcina probațiunii asupra pârâtului pentru următoarele aspecte: informația nu este defăimătoare și/sau nu îl vizează pe reclamant; informația constituie o judecată de valoare care se bazează pe un substrat factologic suficient; la momentul răspândirii informației, deși a luat toate măsurile de diligență, nu putea ști că prin acțiunile sale contribuie la răspândirea relatărilor false cu privire la fapte sau a judecăților de valoare fără substrat factologic suficient; informația răspândită este de interes public.

Observăm că pârâtul trebuie să probeze contrariul celor pe care reclamantul trebuie să le demonstreze. Deși împărțirea sarcinilor probațiunii între reclamant și pârât este o practică conformă standardelor internaționale, considerăm că, în acest caz, este exagerat ca pârâtul să fie nevoit să probeze inexistența unor fapte a căror existență trebuie să le dovedească reclamantul. Considerăm rezonabil ca mass-media, în calitate de pârât, să fie nevoită să probeze doar faptul că subiectul abordat este de interes public și că a acționat cu bună credință la preluarea informației diseminate. Restul faptelor menționate ar trebui să fie probate de către reclamant.

Suplimentar, plenul CSJ subliniază⁴¹ că persoanele care își impun opinia publică, dar și persoanele cu funcții publice în stat, trebuie să manifeste un grad sporit de toleranță față de activitatea mass-mediei care îi vizează. Dacă aceste persoane atrag atenția asupra vieții lor private și de familie, mass-media are dreptul să cerceteze aceste aspecte. Prin expunerea lor publică, persoanele își exprimă implicit acordul de a fi supuse aprecierilor publice, dar și criticii. Politicienii trebuie să accepte o verificare strictă a fiecărui cuvânt și fapt, iar gradul lor de toleranță față de critică trebuie să fie mai ridicat.

Concluzii

Legea cu privire la libertatea de exprimare și hotărârea explicativă a CSJ cu privire la practica aplicării acesteia oferă un oarecare grad de protecție și garanții pentru buna activitate profesională a mass-mediei. Actele menționate conțin un set de instrumente capabile să descurajeze justițiabilii în formularea acțiunilor vădit neîntemeiate și abuzive împotriva mass-mediei, și anume:

- Reglementarea expresă și inechivocă a dreptului mass-mediei la libera exprimare și informare a publicului;

⁴¹ Plenul CSJ, Hotărârea explicativă nr.7/2012, pct.15, disponibil online: https://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=277.

- Interzicerea cenzurii și consacarea libertății de a critica statul și exponenții săi;
- Asigurarea protecției anonimatului surselor de informare a mass-mediei;
- Stabilirea termenilor conchiși pentru înaintarea cererii prealabile și acțiunii judiciare;
- Reglementarea prezumțiilor favorabile pârâților în cazurile de defăimare;
- Prevederea obligativității achitării taxelor de stat și de timbru în cazurile de defăimare, inclusiv pentru pretențiile materiale și morale;
- Stabilirea exonerării de la răspunderea materială a mass-mediei în cazul preluării cu bună credință a informației necorespunzătoare (protecția bunei credințe);

Aplicate în ansamblu, instrumentele menționate creează unele bariere justificate și proporționale împotriva atacurilor abuzive împotriva mass-mediei. Acestea modelează anumite condiții propice pentru ca buna activitatea profesională a sursele mass-media.

Recomandări

Deși legislația națională oferă careva mecanisme de protecție a libertății de exprimare a mass-mediei, acestea ar putea fi insuficiente atunci când reclamantul este persoană sau organizație cu putere și resurse financiare semnificative. Garanțiile generale, taxele de stat și de timbru, termenii conchiși ș.a., sunt puțin eficiente împotriva reclamanților influenți, care pot iniția multiple procese judiciare anevoioase, lungi și solicitante, cu scopul de a intimida sursele mass-media incommode și a le reduce la tăcere.

Persoanele rău intenționate au posibilitatea de a implica reprezentanții mass-mediei într-o multitudine de procese judiciare, chiar dacă acestea sunt lipsite de temei și nu au șanse de succes. Scopul acestora este de a dispersa energia pârâților și de a perturba activitatea lor.

Suportarea costurilor financiare pentru asistență juridică, dispersarea energiei și concentrării, precum și stresul psihologic și anxietatea cauzate de stare de incertitudine îndelungată, sunt doar câteva dintre consecințele nocive pe care le suportă mass-media - victima acestor acțiuni abuzive. Toate acestea afectează semnificativ calitatea activității profesionale și împiedică abordarea și reflectarea subiectelor de interes public, cum ar fi: delapidarea fondurilor de stat, abuzul de putere, corupția, escrocheriile etc.

În final, din frica de a nu fi atrase în tot mai multe procese judecătorești și de a fi obligate să achite prejudicii pecuniare, unele surse mass-media decurg la auto-cenzură, evitând pe viitor să reflecte subiecte de interes social sporit. Acest fapt lovește dur în libertatea de exprimare și informare, fără de care democrația veritabilă este imposibilă.

Efectul extrem de grav al acestor procese intimidante subliniază necesitatea consolidării legislației naționale, în vederea creării unui instrument fiabil și eficient pentru combaterea fenomenului SLAPP, aliniat la standardele stabilite de Uniunea Europeană, motiv din care venim cu următoarele recomandări.

- Recomandare adresate Parlamentului / Guvernului

Completarea Legii cu privire la libertatea de exprimare cu prevederi care să facă posibilă constatarea caracterului SLAPP al acțiunii la etapa pregătirii cauzei spre examinare, cu respingere examinării acesteia.

Conceptele directorii ale completărilor legislative sunt:

- ❖ În cadrul acțiunii privind defăimarea, pârâtul mass-media va avea dreptul să înainteze, la etapa pregătirii cauzei spre examinare, un demers prin care să solicite constatarea caracterului SLAPP al acțiunii și respingerea examinării cauzei.
- ❖ Acest demers urmează a fi examinat în termen de 30 zile de la înaintare, în cadrul a cel puțin unei ședințe de judecată, cu participarea părților și/sau reprezentanților acestora.
- ❖ Legea urmează a fi completată cu indicatorii de identificare a unei acțiuni SLAPP (similar Recomandării Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei din 5 aprilie 2024⁴²);
- ❖ Lista orientativă a indicatorilor de identificare a acțiunilor SLAPP:
 - Reclamantul este organizație / persoană influentă, care dispune de resurse financiare considerabile, sau este politician, sau deține o funcție publică în stat;
 - Reclamantul decurge la amenințări și intimidări, sau are un istoric de astfel de comportament;
 - Reclamantul refuză soluționarea extrajudiciară a cauzei și folosește metode de tergiversare a procesului și sporirea costurilor de judecată (înaintează solicitări abuzive privind: efectuarea expertizelor, audierea specialiștilor / martorilor, amânarea ședințelor de judecată, recuzarea instanței, ș.a.);
 - Acțiunea judiciară este însoțită de atacuri publice aferente, menite să intimideze sau să discrediteze pârâtul, sau să sustragă atenția de la chestiunea de interes public abordată;
 - Acțiunea judiciară este mai mult înaintată împotriva persoanelor fizice concrete, decât împotriva organizațiilor;
 - Solicitățile înaintate de reclamant, în special privind repararea prejudiciului material și moral, sunt disproporționate și nerezonabile, chiar dacă acțiunea poate fi parțial întemeiată;
 - Reclamantul abuzează de drepturile sale;
 - Reclamantul a înaintat acțiuni judiciare multiple împotriva aceluiași pârât, sau mai multe persoane au formulat acțiuni judiciare concentrate asupra aceluiași pârât.
- ❖ Lista indicatorilor redată supra nu este exhaustivă și categorică. Aceasta poate fi completată și ajustată după necesitate. Întrunirea a câtor mai mulți indicatori în cadrul unei cauze, sporește considerabil probabilitatea că aceasta este SLAPP.
- ❖ Părțile la proces vor aduce argumente în contradicție cu privire la admiterea sau respingerea demersului.
- ❖ Instanța de judecată va decide prin încheiere judecătorească asupra demersului.
- ❖ În cazul respingerii demersului, judecarea cauzei va continua în procedură contencioasă ordinară. Încheierea de respingere nu este susceptibilă de atac. Înaintarea unui demers similar repetat va fi posibil doar în cazul apariției unor circumstanțe noi importante, despre care pârâtul a fost în imposibilitate anterior să cunoască.
- ❖ În cazul admiterii demersului, instanța de judecată va constata caracterul SLAPP al acțiunii și va respinge examinarea cererii de chemare în judecată. Încheierea de admitere va fi susceptibilă de atac cu recurs la curtea de apel competentă.

⁴² Committee of Ministers of Council of Europe, Recommendation CM/Rec(2024)2 to member States on countering the use of strategic lawsuits against public participation (SLAPPs), **pct.8, pag.4**, disponibil online: <https://rm.coe.int/0900001680af2805>.

- ❖ Dacă curtea de apel menține încheierea instanței de fond, cauza se consideră că a fost soluționată irevocabil, respectiv, înaintarea unei acțiuni repetate pe aceleași temeuri va fi imposibilă.
- ❖ Dacă curtea de apel admite recursul, cauza va fi transmisă la judecare în alt complet de judecată. În acest caz, înaintarea unui demers similar va fi imposibilă.
- ❖ În cazul admiterii demersului privind constatarea caracterului SLAPP al acțiunii, instanța de judecată va putea dispune concomitent încasarea din contul reclamantului, în beneficiul pârâtului, a tuturor cheltuielilor de judecată.
- ❖ De asemenea, este judicios stabilirea unor amenzi reclamantului, similar articolelor 28 – 29 din Legea privind accesul la informațiile de interes public din 2023⁴³. Mărirea amenzii aplicate urmează a fi stabilită în funcție de statutul reclamantului. Este important ca această să fie proporțională, dar și eficientă, în sensul descurajării pe viitor de a formula acțiuni SLAPP.

În opinia autorilor, mecanismul sugerat va avea un efect pozitiv în susținerea activității surselor mass-media în ceea ce privește reflectarea subiectelor importante pentru public. Acesta va exclude posibilitatea ca mass-media să fie implicată în procese lungi și epuizante, permițându-i să-și desfășoare activitatea în mod liber și eficient.

În plus, stabilirea amenzilor pentru reclamanți în cazul constatării caracterului SLAPP al acțiunii va descuraja considerabil cetățenii să recurgă la acest instrument periculos și nociv.

- Recomandare adresată instanțelor judecătorești

Colectarea informației dezagregate cu privire la cererile de chemare în judecată înaintate împotriva surselor mass-media în legătură cu exercitarea de către acestea a dreptului la libera exprimare și informare a publicului, care să reflecte cel puțin următoarele:

- ❖ statutul reclamantului;
- ❖ forma de organizare a sursei mass-mediei vizate;
- ❖ perioada de examinare a cauzei;
- ❖ solicitările formulate de reclamant;
- ❖ soluțiile date de către judecători.

Transmiterea informație colectate către Agenția de Administrare a Instanțelor Judecătorești.

- Recomandare adresată Agenției de Administrare a Instanțelor Judecătorești

Instituirea unui registru național privind evidența acțiunilor înaintate împotriva surselor mass-media în legătură cu exercitarea dreptului la libera exprimare și informare a publicului.

Reflectarea în rapoartele generale a datelor statistice și modul de judecare a cauzelor înaintate împotriva surselor mass-media în legătură cu exercitarea dreptului la libera exprimare și informare a publicului.

⁴³ Parlamentul Republicii Moldova, Legea nr.148/2023, disponibil online: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=137908&lang=ro.

- Recomandare adresată Institutului Național al Justiției

Desfășurarea instruirilor sistematice privind capacitatea profesională a judecătorilor în materia ce ține de examinarea acțiunilor înaintate împotriva surselor mass-media în legătură cu exercitarea dreptului la libera exprimare și informare a publicului.

Abilitarea judecătorilor în identificarea acțiunilor SLAPP și aplicarea corectă a eventualelor modificări legislative privind respingerea examinării acestora, cu aplicarea amenzilor de rigoare reclamanților.

Crearea unui curs separat pentru audienții institutului pe tematica acțiunilor SLAPP.

- Recomandare adresată Consiliului de Presă

Organizarea campaniilor de informare și educare a publicului, jurnaliștilor, activiștilor civici, profesioniștilor din domeniul juridic ș.a., cu privire la fenomenul SLAPP și impactul negativ al acestuia asupra libertății de exprimare.

Monitorizarea periodică și sesizarea opiniei publice cu privire la prezența fenomenului SLAPP în Moldova.

Implementarea acestor recomandări va crea un mediu mai sigur și favorabil pentru mass-media. Va contribui la menținerea unui jurnalism de calitate și la protejarea libertății de exprimare și dreptului de a fi informat în Moldova. De asemenea, va facilita elaborarea și implementarea unor politici eficiente pentru combaterea fenomenului SLAPP.